

Sisu:

1. Eesti läti mustlaste murdest.
2. Eesti keele varasemast kujunemisest.
3. Läänemere muidest hõimudest.
4. Adverbide arengust läänemere keeltes.
5. О прошении о включении
Янисеково и финноуральских
Морков в Таргусскую университе-
таль (1802-1952).

Eesti läti mustlaste
murdest.

Paul Triste

1945

Järgnevad muinasjutud on pandud kinni Tartus augustis 1941 19-jäätaselt mustlaspoisilt Eduard Kozlóvskilt, hüüdnimega Murš, kes ka varemalt oli allakirjutanud jutustanud mitu pikkmat lugu. Siin toodud juttudest oli Murš omase huumud teistelt Tartu mustlastelt. Teise jutu oli talle kõnelnud vanema Lízeta Kozlóvskena, kelle alalisem elukoht oli Haarepera Tartust põhja poole.

Muinasjutt oli suune suurt Eesti mustlaste hävitust Saksa okupatsiooni ajal läti mustlaste hõimul täiesti elav rahvaluhulle. Envana ja noor mustlane võis kohe midagi esitada, kui talt seda väid paluti. Alla kirjutamul oli kogus umb. 300 Eesti mustlaste jutustist, millest aga peaaegu kõik on hävinud sõjanöllus. Järelejäävud vähestest kirjapanekutest on esitatud muinasjutud väremalt jutustuslaadilt köige tüüpilisemaid. Jutustiste keel on seda murret, mida kõneldi Tartu linnas ja selle lähimas ümbruses.

Umanik Eesti mustlast kuulus nn. läti mustlaste hõimu. Vähesed laiuse mustlased olid heelelt peaaegu täiesti eestistunud (vt. P. triste. Laiuse mustlased. Tartu Ülikooli Teatretused 1941). Vene mustlaste liiklemisalaks

on alnud plemiselt Setuma. Trourikkel Kozlōvskid, Mitrovskid, Burkévitsid ja Siimanid, keda võis köikjal kohata ja kes olid Eesti tūgilisi mustlaskujusid, olid köik läti mustlasti. Läti mustlasteks nimetati seda hõimu sellepärast, et ta oli töögahest meile siirdunud läti keelalalt. Siirdumine Eesti on toimunud palju hiljemini kui laiuse rast. Laste oma, kes on räännanud süa põhja poalt. Läti mustlased kuuluvad koos lähetaste vene mustlastega suurde bulgaaria-ungari-rumeenia mustlasperre, daivse mustlased on joudnud mieni Skandinaavia ja Soome kaudu, ekkki nemadki kuuluvad algsest samisse hõimkonda, nagu läti mustlased.

isis peske jég barvalo. tshávo. te leste sis
 jég. dai. te leste sis jék. vienigo phen. pé jék.
 razos jawdle. bút romá. ande leskó veš te
 dživen. pé jék. razos mardža. jow papijen
 tele. khardža. jow roman, tshén te tshajen,
 me. jén leske te kušen pôra. jow. do barvalo
 tshávo. phenidža: me darmo nakamáw; me
 preskira. - gine. jone. bistepeanidž tshaja. te
 bistepeanidž tshé. te gija. jow ande lažna. doi
 džiwidža tshöröro. rom. leste sis jék vienigo
 tshai. jow khardža. romesgirja tshá, tshöröre.
 romeskirja. jow phenidža: me darmo naka-
 mā, me preskira. - jawdža. jow khäre. te
 tshudža. sareñ te kušen pôra. jawdža. tshöröre
 romeskirji tshai. jawdža. joi te kušel.
 a jsi, tshöröre romeskirji tshai, bestsa. ando
 kuntos, lija. jék law dui signe te kušel pô-
 ra. vâra. lena. pen tshé tshajentsa. a joi bes-
 li. tele. ando kuntos mîrigeš. a joi nalela. pe
 itnikonesa. jawdle. paš. late tshé te len. pe la-
 sa. jsi phenidža: džan huigal mandir / tumende
 li gâdzengire raklá, len tumen dolentsá. — a
 jsi mîrigeš besli. a vraz. dikhela tsheskirji dai,
 dikhela pire tikni, kontsik signedor kušela. a
 jsi tshöröre romeskirji tshai, jsi kušta via sig-
 nedör. te jawdža. do tshávo. ke vo knitsa te
 dikhel. e. dai tsheskirji phenidža: mo tshávo,

džā, dikha. tu nī² pir do vo.ktnitsa. - tšāvo.
 gija. te dikhel. jawdžā. krigal do voknitsatir.
 ē dai phutša tshēstir: mō. tshāvo, kon tu kee pa-
 tik. sa.dija? - jow phenidžā: andō kuntas tō-
 rōri dadeskūi tšai. - dosta do dai phenidžā:
 ahah, mō. tshāvo, manje nī patik. sadija. - gine
 jone. sāre. khäre. kana. gija. tshöröri. dadeskūi
 tšai. gija. jow gresa, lidžja. yábena. tshöröre.
 romeske. do dai tshēskri lija. do tshā, lidži-
 ja. andō fōros. zaурde. do tshā. jawdle. khäre.
 tshākiri dai phenidžā. no do tshate: maite šter-
 ve, riskir tut sakar! - joi halija, tshākiri dai,
 kana. misto. jēla. herdžā. jow, o tshāvo. pē.jēg-
 razos bláva. lija. lā romniakle. isi jone. jēg-
 bers. khetane. isi. late, do romni te tshāvo. liz
 lotšja. do tshāvo, isis grašni te khüröre. meja-
 la.kiri, romni.kiri³ dād. isi. jone. khetane.
 vār bers, isi. late tšai. isis balisni te tshāvo-
 re, - meja la.kiri dai. isi. jone. khetane. tri
 bers, isi. late tshāvo, isi. qiruni te tšelāntis. -
 waz meja leškiri dai. - pē.jēk. razos gija. jow
 awri. pē.jēk. jaxta. atohle. jone. sāre. du. khäre,
 tshāvo te leški phen. jawdle. pē.jēk. razos
 sal.udar, ūnela: burlaki pal.udar. joi phutšela:
 kon si dola? - jone. phenolle: mukh⁴. andre. sign-
 ior! - joi peja. tele. te džöbi. sadija. jawdžā. leški
 hen, džidžakirdela. joi mislindžā, si dumarde.
 a.ke romes. mukhja joi andre. desödei bur-
 laki. a dola. isis roma. romenje burlaki. phenle.

ne. late : jék law dui jaw sikaw, kai si xábena! -
 joi phendža : dikai isi klídena. - jone phendle : jaw
 tu kokóri khetane! - joi gija straxatir khetane,
 sikadža, kai si balitse. te guruna, te bakre. jone.
 phutsle : kai si graja? - joi sikadža. a doi isis
 do tshéskiro, dova, kon lotšja, khivo. timbersey-
 giro. isis lesko khivo. a jone, do romá. phentle.
 la-ke : ame. lasa da khures. - joi, do romni, phen-
 dža : nálen dales! dava. isi miro. tshéskiro. khivo.
 dikai. si pededir graja. - jone, do romá, kamle.
 lā te domaren. jone záline. xábena. te gine. penge.
 a jék le-ge pělikos, atamanos, rakirdža : len tshes-
 kirja phentia! - lidžine. lā khetane, phentia. gine.
 penge jone, do burlaki. jaudža. lākiro rom khare.
 udar isis phandlo.. joi, do romni phutše-la : kon-
 tsi? - jow phendža : me ssom! - la-kiro dži na-
 patan-dija. joi mislindža, si les romes domar-
 de. te jow phendža lakiro law te pesko law.
 mukha. andre. jow phutša : so sis tutir? - joi
 phendža : niso! - nakamja les te straxave.l.
 jow halija. phutše-la : kai mi phen gija? - jsi
 phendža : jsi isi ande palatuni. komora pasli.
 roslédör phendža : isis dai burlaki. line. jone.
 balitsen, guruer te bakren, xábena sare khetane.
 line. jone. tshéskires khures khetane. - liž jow
 jundža. dava. te xatšja, jow phendža : me dža
 ale. tshéskire. khireste! - leskiri romni phendža:
 jone. isi desödci tše-liga. - jow phendža : me li-
 sis sare, a te nalinesis tshéskires khures. -
 jow gija lija viz do pededires gres. bestča. jow ro

dumo. te gija. doi, kai do burlaki ando ues isi.
 phandža. gres ja ke si versta krigal burlahendir.
 gija. jow. dikhela. isi. jone. doi. dikhja. leskiri
 phen nis. si. vira keravena. varva. jača. kerma. va-
 ra. kasta tshirkina. dikhja. jow. leskiro khuro.
 palo urden phandlo. gija. jow po tsipki doi, kai
 do khuro. liz. dikhja. khuro. les. romes. nitsani-
 dža. les. lija. jow. kerdža. svajatir ſiro. (~phiro).
 jawdža. jow krigal. muklja. khunes doi pat. liz.
 jow neja. krigal. jeg. biš pēdi krigal. jawdža.
 khuro. po tsipki krigal. lis. neja. dūredir, bes-
 ča signe po dumo. te gija. krigal. kana. jow
 trade la but khuro. le la. gija. jow doi, kai les-
 kiro grai ando vei phandlo. lija. ſek law du
 do. gres. nase la khare. dikhja. po drom les-
 kiri romi. jawdža. palal. niſlindža. do romes
 domarde. jawdle. khare. gija. jow pal xaladende.
 khardža. jow xaladen ſtuki bistepanož. tshudža.
 drugo peskiri filattin. dikhela jow pere. vohna.
 sare. desodci burlaki jena palal. lis. pene ando
 ovis. vraz line. ande bar. dine. len tele. karje. les-
 kiri phen phenela: mo. pxal⁷, natsala w mire ro-
 mes. do atamanos. - jow phendža: maite, lu bni, tu-
 ri. jawdžan dai sikaves tut! - lija. la, domardža. -
 jawdža. park razis phiri. te dikhel leske romia.
 liz. dikhela, vraz. alsha.⁸ joi navali. a joi isis. do
 shiri. bu ritca. dija late xal phabci. lis xaja. vras.
 eja. tele. te vraz meja. leski gadži. dikhja. jow
 lava. te xalija. kana. jow janidža. selafe dok-
 iren, ne keren la sastunake. jow phendža. dokto-

re-pje, me-dikhen, sa-vi va-nja iši late, dokteris
 phendžā: ame na-sti da va-i-hä te sa-sč-sakiras.
 lija-jow, kin-džā: lake tōčto sawnakuni tru-na
 kerdža. ande kap-se-ta stār stab-i. jek stabos būl-
 jantok, vīk stabos sawnakuno, tri-to diman-
 titki, stāt-o rupuro. lija la pe sawnakune tōčdi.
 kerdža. lake jak-epat si gro-bos. pe sa-vi rig phor-
 dela balval, pe jasi rig me-kunin-el. pe. kin-džā.
 lake tōčto sawnakune idžā. gija-jow ne k dar-
 gos. dikhe-na vīk rom-a: dō-barvalo. rom jē-la.
 gine-paše, rakirde. lesa, phutč-na: kai atčha-ti
 romni? - jow phendžā: meja. mi romni. vras-
 svatindle. pen terne. tshaja. jow phendžā: me
 nakamaw itnikones. tume nasan me. romnia-he
 värtä. - jow phendžā: den man pokoirö! - jow
 gija-paše, kai leskiri romni garudi iši. a jgi
 jak-epat džidi. ande tru-na. gija-jow, nutč-ha-
 mudžā. la, romnia. tshudžā. pe late o-deri, vīždo-
 ra, si jgi me nakirajol. saik me. jē-la jgi pīšo.
 lija-jow doipat ke kap-se-ta gres avri, doipat,
 kai leski romni isi garudi. ne jek. ra-zis gija-jow
 a-gres tašarlatir ko graja. mukhja. tōhēn doipat
 ke bū-da. do tōhē dikhe-na: lengiri dai jē-la kapse-
 tatir avri. juodžā paše, dija. latšhōdēs do tōhēn.
 lija-lente nutčhamudija. lija-lenge idži, mordžā.
 avri, tshudžā. misutšol. misutšhirdžā. lengire idži
 avri. urdžā. len tōčto idžitsi pe lende te lija. le-
 žiro ūro ūro te nuhanidžā. lija. bāre. idži te nutčhud-
 žā. sāre p. urden. jgi phendžā: kidi tume avri.

džāna? - a jek tshāvoro. do. bāredior, phendžā. : ame.
 natšinas. - lel jsi te gija. pāle. ande kapoeta. tshā-
 vore. line. te roven pal do date. jawdžā. o dād khā-
 re.. tshē phendle. dākeske: mtri dai isis dai. - ju-
 napatiān. dija. dikhja. jow: isi. idži zatšudle.
 p. urden, tshēngire. idži isi avri morde. lenge ūre.
 isi zahandle. jawdžā. vār tašarla. gija. jow nokō
 agres ko grajd. jawdžā. nokō kapoeta-tir. le. ngire dai.
 dikhja. nokō do tshēn. nokō zahandžā. le. ngire
 ūro. phutšā. kai si tumāro. dād? - tshē phenle.
 isi. ko grai. - jsi phendžā. nē. tshē, kana. java
 tašarlatir pēdigo molos tumen te dikhaw. - jaw-
 džā. o. dād khāre. nokō dikkela: idži isi za-
 tšudle, tshēngire idži isi avri morde, te avri
 ūtškirde. jawdžā. vār tašarla. uſšā. jow ag-
 res tašarlatir opre. phendžā. tshēngje: me džā ko
 graja. - lel jow zagarudžā. pe ta-le bāri ūnduri.
 ūnela: pēk molos ūtšā le leskiri romni kapo-
 etatir avri. leskire masa. line. te tridzison. jsi
 phutšā. kai tumāro. dād gija? - jone. tshāvore.
 phenle. gija. ko graja. lel jsi zahandžā. nokō
 lenge ūre. do tshāvoro. phendžā la. ke: dād
 džāsa ame. avri. - lel jsi zatšudžā. idži po
 urden. phendžā. tshēngje: kana. pēdigo molos man
 dikkena. - lel jsi gija te handel do bāri ūndur-
 i. kamja. te tshuvet p. urden. dija. jow tsapla
 la biza-tir, patškirdžā drujo vast la-kire bala.
 leskiri romni phendžā: si tu vits̄erpinesa mi bi-
 ja, te java. me džidi. si na vits̄erpinesa, ūre. merasa.
 rišja. jsi jāgake, rišja. jsi lawrake, xala los

opre, sapeške, kamol les te xal opre. a jow firo.
namukhe.la. rišja jõi priedake, namukhe.la la
bizarfir. rišja stokoske. tshudža ne tšang
te phagirdža. la. jõi atšha. jakepat si jõi ve-
gedir isis. dikhja jow straxatir lija te rovel.
jõi phenidža: kana sam jakepat si vegedir.
jow straxala la firo te mukhel. jow mistine-
la, te nadel krigal. jow kerdža jašo blaw, so
straxvilg. sis. nisci jõrse blaw. nascis po sretas.
jow gija pale an peskiri filatsin. lija. nokö
te dziven. - te xajom te pejom, te jawdžom tukhe
te pheniaw do paramicä. - vär romendir dai-
pat sunidžom.

Muinasjutt.

Oli (enesele:) kord üks rikas mustlaapoiss. Ja
al oli üks ema. Ja tal oli üksainus õde. Korr-
va tuli palju mustlasi nende metoda elama.
Korra tappis ta hined maha. Kutous ta must-
lasi, mustlaapoisse ja -tüdrukuid, tulgu talle
oppima sulgi. Tema, see rikas poiss, ütles: „Ma il-
la ei taha, ma tanun.“ - Läksid nad loakskünned
üüs tüdrukut. Ja loakskünned viis poissi. Ja
aks ta suna. Seal elas väene mustlase. Tel oli
üksainus tütar. Ja (s.o. poiss) kutous mustlastüdruku
asse mustlase (oma). Ja ütles: „Ma ilma ei taha
ma maksan.“ - Tuli ta keju. Ja pari kirk noopi-
ma sulgi. Tuli väene mustlastüdruk. Tuli ta no-
ppima. Aga tema, väene mustlastüdruk, igaug
vargas. Hakkas (üks sõna kakse) atsikohe
üüresti nooppima sulgi. Teised vallatlesid

10

poisid tüdrukutega. Aga tema istub maaas nurgas rahulikult. Aga temd ei vallatle kellegagi. Tulid tema juurde poisid, et vallatleda temaga. Tema ütles: "Minge õra minu juurest! Teil on pere-mehe (n. mitte mustlase) tüdrukud, vallatlege nendega." - Aga tema rahulikult istub. Aga korraga vaatab poisi ema, vaatab läbi väikese akna, kes kürenini neib. Aga tema, naene mustlastüdruk, tema noppis kõige kürimini. Ja tuli see poiss aknakese juurde vaatama. Poisi ema ütles: "Mu poeg, mine, vasta sa ka läbi selle aknakese." - Poiss läks matama. Tuli õra tolle aknakese juurest. Ema hüsits pajalt: "Mu poeg, kes selle meeldis?" - Ja ütles: "Nurgas mese õa tütar." - Lüs too ema ütles: "Ahah, mu poeg, mille ka meeldis?" - Läkrid nad kõik keju. Naid läks naese õsa tütar. Ta (s.o. poiss) hõbusega viis sööke naesele mustlaselle. Too ema, poisi, võttis tolle tüdruku, viis linna. Rõivastas tolle tüdruku. Tulid keju. Tüdruku ema ütles tollele tüdrukule: "Mait kaibe, hoia ennast hästi!" - Ja sai avu, tüdruku ema, nüüd hästi läheb. Tegi ta, poiss, kohu pulmad. Võttis ta naiseks. On nad niks aista koos. On tal, tal naisel poeg. Kui sündis too poeg, oli mürd varsake. Suri tema, naise, õsa. On nad koos teise aasta, on tal tütar. Olid enisel põrsad, suri tema (s.o. naise) ema. On nad üheskoos kolm aastat on tal poeg, on lehmal vasikas. - Kohu suri tema (s.o. mehe) ema. - Korra läks ta (s.o. mees) üja ühle jaibile. Jäid nad (kõik haks=) müsimad keju, noor naine ja tema (s.o. mehe)

õde. Tuli äkki ukse taha, kuuleb: röövlid ukse
 taga. Ta küsib: „Kes on nood?“ - Näd ütlesid:
 „Dase sise käremini!“ - Ta kükkus maha ja
 minestas. Tuli tema (s.o. mehe) õde ja äratab
 ellu. Ta mõttles, et tapsid te mehe. Lashis te
 sisse kaksteist röövlit. Aga nood olid must-
 lased, mustlasröövlid. Ütlesid talle: „Üksõna
 kaks =) otsekohel tule näita, kus on toidud!“
 Ta ütles: „Liinsamas on võtmek.“ - Näd ütlesid:
 „Tule sa ka kaasa!“ - Ta läks hirmut kaasa,
 näitas, kus on seal ja lehmad, ja lumbad. Näd
 küsivad: „Kus on hobused?“ - Ta näitas. Aga
 seal oli too poisi (oma), see, kes sündis, varss,
 kolmeastane. Oli tema varss. Aga nemad, nood
 mustlased, ütlesid talle: „Meie võtame selle
 versa.“ - Tema, too naine, ütles: „Ärge võtke se-
 da! See on mu poja varss. Liinsamus on pare-
 maid hobuseid.“ - Näd, nood mustlased, tahtsid
 ta ära tappa. Näd võtsid sööke ja läksid
 (enesele =) oma teed. Aga üks nende plalik,
 juht, kõneles: „Võtke poisi õde!“ - Võtsid ta kaasa,
 õe. Läksid ~~ned~~ oma teed nad, nood röövlid.
 Tuli tema mees koju. Uko oli kinni. Tema, too
 naine, küsib: „Kes on?“ - Tema ütles: „Nina
 alen!“ - Tema süda ei uskunud. Ta arvas, et
 tema, mehe, tapsid. Ja ta (s.o. mees) ütles tema
 nime ja oma nime. Lashis sisse. Tema küsis:
 „Mis sul (oli =) on juhtunud?“ - Ta ütles: „Ei mi-
 lagi.“ - Ei tahtnud teda hirmutada. Tema
 (s.o. mees) sai aru, küsib: „Kuhu mu õde

läks? - Tema ütles: "Ta magab tegunises kandris."
 - Pärast ütles: "Olid siin rõõpilid. Võtsid nad sead, lehmad ja lambad, söögid kõik kaasa. Võtsid nad poja varsa kaasa." - Kui ta kuliis seda, siis vihastus. Ta ütles: "Ma lähen järelle poja varsale!" - Tema naine ütles: "Neil on kaksteist tükki." - Tema ütles: "Olekrid nad võtnud kõik, aga et ei oleks võtnud poja varsa?" - Ta läks vöttis kõige parema holuse. Tütar ta selga ja läks sinnu, kus nood rõõpidid metsas on. Sidus holuse umbes verst (maad) emale rõõvlitest. Läks ta, vaatab: on nad seal. Vantas: tema õde ka on. Teised keedavad, teised tuld teevasd, teised puud lõhurad. Nägi ta: tema varss (on) vanetri taha sedud. Läks ta varvastel sinnu, kus too varss. Kui nägi varss teda, meest, lakkus teda. Vöttis ta, tegi väitsest lahti. Tuli ta õra. Jättis varsa innasamma. Kui ta sai emale üks kakskünnend jalga emale, tuli varss varvastel õra. See ei kauge male, istus küresti selga ja läks õra. Pünd ta ajab, (muonda) palju (kui) varss võtab, üks ta sinnu, kus ta holune (on) metsas kinnistud. Vöttis (üks sõna kaks=) atsookshe talle hõbupõgenes kõj. Nägi: teil ta naine tuli järsle. Neis: talle mehe tappid. Tolid kõjn. Läks ta (sõluritele=) sõlureid tooma. Kutsus ta sõlureid tikki kaksimend viis. Pari ümber oma möisa. Nääb ta läbirää. Kõik kaksteist rõõvit tuleb järelle. Kui id õne, kohale (võtsid aeda=) pürasid sisse. Lasksid

13

rad maha. Tema õde ütles: „Mu vend, ära püütu mi-
nu mehesse, tallesse jahisse.“ - Tema ütles: „Kait-
libu, sa ka tulid siia näitama ennast!“ - Võttis
ta, tappis. - Tuli äkki vanasit väitma tema
naist. Nagu vaatas, kohu jäi ta (s.o. naine) hoi-
geks. Aga tema oli, too vanasit, nöid. Andis talle
süda õuna. Kui sõi, kohu kukkus maha ja
kohu suri, tema naine. Ngi ta seda ja vihastus.
Vüüd ta tõi igasuguseid arste, tchku ta (s.o. naine)
terveks. Ta ütles arstidele, vaadiku, missugune
viga on tal. Trst ütles: „Meie ri suuda seda
viga terveks teha.“ - Võttis ta ostis talle (s.o. naise)
lej puhtast kullast kirstu. (Teigi) püstitas kal-
ristule reli sammast. Üks sammas briljandist,
teine sammas kuldne, kolmas tremandist, nel-
jas hõbedane. Pani ta kuldsete ahalate külge.
Teigi talle just nagu (on kist) kirstu. Mis küljest
kuhub tuul, sellest küljest kükugen. Ostis talle
ultast kullast räivad. Läks ta üksle laadale.
Lähevad teised mustlased: too rikas mustlane
ileb. Lähevad juurde, köölsid temage, kütivad:
„Kuhu jäi su naine?“ - Tema ütles: „Siui mu nai-
ne.“ - Kohe hakkasid sunast raisekso pakkuma
pared tüdrukud. Tema ütles: „Ma ei taha kedagi:
ki ei ole minu naist väärt.“ - Ta ütles: „Jätke
sind rahule!“ - Ta läks tagasi, kus ta naine on
olevad. Aga tema on otsekui shosana kirstu.
Üks ta, sundles teda, naist. Pani talle lõhnatõli,
llepärasest et ta ei haiseks, et alati jäeks

16 14

värskeks. Rakendas ta sealsemas surmaaja juures hobused lahti, sealsemas, kus ta naine on maetud. Korrakäks ta vara hommikul hobuste juurde. Töttis lapsed sinnasamma telgi juurde. Nood lapsed vaatavad: nende ema tuleb kalmistult välja. Tuli juurde, (andis=) ütles (head päeva=) tere nõndele lastele. Töttis nad ja suudles. Töttis nende rõivad, pesi (välja=) ära. Pani kuivama. Kuivatas nende rõivad ära. Pani neile sedga puhutad rõivakesed ja hikkas nende pead sugema. Töttis suured riided ja pani kõik ära vankrile. Ja ütles: „Kilal te lähete (välja=) ära?“ - Aya üks laps, too suurem ütles: „Meie ei tee.“ - Töttis ta ja läks tegasi surmaeda. Lapsed lakkasid ema talle ema järsle. Tuli isa koju. Lapsed ütlesid isale: „Meie ema oli tüür.“ - Tema ei uskunud. Vägita: on riided ära pandud vankrile, laste rõivad on ära pestud. Nende pead on ära soetud. Tuli teine hommik. Läks ta jälle vara hobuste juurde. Tuli jälle kalmistult nende ema. Vaaas jälle noik lapsi. Jälle suges ära nende pead. Küs: „Kus on teie isa?“ - Lapsed ütlesid: „Siin hobuse juures?“ - Tema ütles: „Mu lapsud, nüüd tulen sunne hommikul viimane kord trid vaatama.“ Tuli isa koju. Jälle näeb: riided on ära pandud, aste rõivad on ära pestud. Ja ära kuivatatud. Tuli teine hommik. Ärkasta vara hommikul, lades lastele: „Ma lähen hobuste juurde.“ - Töttis peitis enese suure padja alla. Hinnab: järsku leb tema naine kalmistult välja. Tema liha

hakkas värisema. Tema (s.o. naine) küüs: „Kuhu
 tgi isa läks?“ - Näd, lapsed, ütlesid: „Läks
 hobuste juurde!“ - Vöttis ta suges jälle rende
 pead. See pojake ütles talle: „Täna läheme
 mere ära.“ - Vöttis ta pani riided vankrile.
 Ütles lastele: „Nüüd viimane kord mind näete.“
 - Vöttis ta läks tästma toda suurt patja. Tahtis
 panna vankrile. Haaras ta (s.o. mees) ta kinni
 palmikutest, sidus ta ümber käe tema juk-
 sed. Tema naine ütles: „Kui sa kannatad
 välja minu valva, siis saan ma elavaks. Kui
 ei kannata välja (kõik-)mõlemad surume.“ -
 Muntus ta tuleks, muntus ta lõörks, sööb ta
 ära, ussiks, tahab teda ära süüa. Aga tema
 lahti ei lase. Muntus ta mäniks, ei lase
 palmikutest lahti. Muntus kepiks. Pani põlref
 ja murdis ta katki. Ta muntus samasuguseks,
 nagu ta enne oli. Nagi ta (s.o. mees), hirmust
 hakkas nutma. Tema (s.o. naine) ütles: „Nüüd
 olen samasugune, nagu enne.“ - Ta kordub
 teda lahti lasta. Ta mõtleb, et jookseb ära.
 Tema tegi nüisugused pulmad et hirmus oli.
 Mitte kunagi polevud nüisuguseid pulme maa-
 ilmas. Ja läks tagasi oma möisa. Hakkas jälle
 elama. - Ja sõin ja joön, ja tulin selle ju-
 tistama seda muinesjuttu. - Teistelt must-
 lastelt siinsamas kuuloin.

19
rosa te dāw tut ¹⁷ te pjet⁹, ame. sam ja ke tōrōre, ame nde nāne kružina. - podija leske tūipasa pāning te pjet. jow na kamja te pjet, vas jow kamja lāsa te dolel te raki-re-l. phendžā dorai ne phūreste: me la te rekla, lidžā khäre. - phūrōro phendžā: ax, mi krali, so tūne kerma lāsa? jī si tōrōri mānus? ame nde nāne idžā, kai opal te patovas. - kralis phendžā, manje la tše-bi. vot, do te do dis jāna tukē pāle. - lija. eakla, bkhadžā. ande khare te te lidžija. khäre. dija. goli ne meitendē jek law dui me. kere-n vanna. kerde. vanna te mordē. la tele. dzurjakhido la. kana. isi. jec dui molli tikan- dir si vagedir. sis. lija. la għadža-ke. kerdžā. jow ja so blaw, ni ūnlo, ni dikhlo. pe k razis lija. isi perekres għadžes, phendžā. għadžeske: kana ja-vu n-had! - line. jone. dui nezumi xabera. lidžins. daddeske. - ax tu, mi rakli, tu san deu-lestir ¹⁰ ja ke baxtali! me napatxan dijom, si tu peresa ko kralis għadža-ke. - jawdle dori k dādestir khäre. ande pengħi kħar. lathle. domardo. mānus. jawdle. doi dui burlaki, domarde. neita. te sulanes. ne, pe ik razis għin. jone. ande karoma, annihakko għadžo. te k vär kralis. line. jone. te pjen. derinle. per. - kana. ūn, so phena. - vot, kana. ja ven kläre. te pro- paxx māre. għadžan. tu dža te sprobini ni għad- ja, me dža sprobina. ti għadža. annihakko għad- ja. phendžā. me potshurda. saro. me fortuna. ne la keppis te dža ma-nġe. jakta lidžasa

mīri gādžā. dux. - trāde.na tul andō tātški,
 - annināktrō gādžc. phēid'fā; si tu vili džasa
 mi gādžā! - ne mīsto! a nō vār dis javen
 te sprobinas jēk jekhes gādžan. gija do kān-
 lis anninā. te sprobine.l. dikhe.la: romani:
 tshai jē.la. - romani. tshai, sun, so me tu ke
 phena. kana. džasa kadai opre. he dō. bar-
 vali te phen la ke kaja ke: jī sis bogostri
 rakli.. de la drāb, xopāw latir la khri aygrusti.
 lawlati te la ke ārbanta. metut dā iazdova.
 po.džā lōv. - romani. tshai gija. opre. phēid'fā.
 he meiternde: mukhen man te tshuva. kharti:
 - moi mukhle. la ke te tshuwen kharti. phēid'fā.
 le.yge sāro. tsatsiben(ntsatsiper). mangja.
 he jī, romani. tshai: mukhen man ke kra-
 litsa. me la ke ni tshuva. kharti. - dñe o zo-
 nos kralitsa ke, phenle.: dai isi jasi romani.
 Tshai, phenela sāro. tsatsiben. - kralitsa phen-
 džā.: janen la opre! - gija. jī opre. phēid'fā.
 la ke sāro. tsatsiben. dija. la drāb. lija latir
 sawakuri. hārbanta, te jawdža tele. dikhja.
 do gādžo. phutsa romani. tshatir:dolijan? - ro-
 mani. tshai phēid'fā.: dolijom. - lel la, dija.
 fortu ka lōv. te dija. les sawakuri aygrust-
 ri, te do braša. jawdža. jow doi, kai jone. phēid'fā
 molas derindle. pe. annināktrō gādžo. gija.
 te sprobine.l. dola. gādža. doleskirja, konesa
 mardža. vasta. nadolija. jawdža. pale, phutsa.
 lestir:dolijan? - jow phēid'fā.: dolijom gan!
 sikāw mangje, savo zīmitsa. - jow phutsa. :

tu dolijan? - dolijom gan. - nika-w-tu! - ašti te
nikavāw. - si kadiča. annia-kiri angrusti: te dro-
ša leske gādžeske. gija jow khare. te lija.
peskirja gādža. : kana. mi gādži; tu vikerd-
žān, kana. tōhebi te džas ame-ge. - jawdža.
paše. leske, tōhebi les te trāder ande tatški.
lija. la te domardža. kana. isi. jci mūli.
a jci nāne. riččigi mūli. jci isis pādžidi
te pāsmūli. les trādine. ande tatški. jci
ande rovis pašli. gija. pašil dokteris, dikhja.
mā-nuš tele. isi. mālo. gija te dikhel. tshu-
nidža. la, d. annia. dikhja. : jci isi. pās-
mūli. te džidi. lija la opre. te lidžija. khā-
re. satšakirdža. la. isi. jci doi jek tshon. ka-
mel lasa te kerel o blāw. khardža. sāren.
a rakli. phendža. : kera. tusa blāva. a poža-
ki r grāditsa. - lel jci tshardža. lēstir lōne.
nāstša. jci dokteristir. kana. džala kai dīl
lidžala. gija. jci pašil moris. lija. bris. nd
te del. gija. talik talal laiva. paraz upole. du-
tshirkle. kakaratška, korakis. line. jone, ko-
ra-kis te kakaratška, line. jone. maški r pende
te rakhren. phene-na: kana. kadaja. teri. džuli.
te jēl jake godžvari, so ame. dai rakirasa. -
jci, rakli. tshnidža. andre. peskīro pāltois.
lija. jci pe peskīre masa. te rakstinel, so jo-
ne. rakirna. jone. phendle. : do te do fōris
doi nāne piltsa pāning. doi pjēna jek jek.
Peskīre rata. a kana, so jone. tshirkle, ph-
ne-na, dova. jci rakstinel la opre. kana. tshirk-
le. phendle. lake, kai terdžala pāning. doi

isi jek dembis. Ekebi dembis avri. te rokire.³⁰
doi isi jeg bero. bar. te liz rokine la, te jena
ja-kitsa pâriyga. sare. hanigga pherde.. a pres-
kiina la-ke lone. ja-kutsi but joi kame.l. a doi
kralishki rakli. isis nawa.li. doi joi isis nawa-
li. si jone. kerde. blâvi. te la-kiri angrusti.
la-wlati tordza. tele. ūmoja te mâtindža. talal
bow. doi terdžola lakiri angrusti. talo pedigo
bar. kana. liz le-la joi angrusti. me nasikha-
ve.l nijekheske angrusti. liz tâhuvela pa-la-
kiro saltas, noraz joi alshela sasti. a joi
ici trin bert ande truna pašli. a ja-ke, si la-
de-na rajasa te xal. joi nane te mere.l. kana.
rakli. pergi.a. brisind jawdza. joi doruk avri. gija an-
do fôros, kindža. peske dokteriske idza. kerdza. pes-
uden-dokteriske. zakindža. peske telâka kramis. gija.
ando fôros, doi, kai nane pâriyga. gija. ko kralis.
mangja. dienar. meitendir pâriyga. jone. phenle. a, mi-
nâmuša! amende nîne. ni pilâ pâriyga. ame pjisa
jekjekheskire rata. - joi, rakli, phenidža: mangas
man kralitsa¹² khetane. te peraw! - jine. te khvde.
kralis tele. jawdza. tele. o kralis: so tume. kamer? -
ame. kamaisas tusa khetane. te porakiras. - khardža.
les ande komora. line. jone. sare. du te rakire.n: mi
krali, so tu man desas, si me kera. ja-kutui pâriyga.
tasava. do fôros tele? - tu, me nepatja. dava. nane.
satöben. - mi krali, dava rajela tbatöben, ti kurte-
h te mi men, - joi phenidža. - me var niso. ukama,
i potshin tut magje, so me kamaw, do me dala. -
kana. joi, i rakli, phenidža: de man trin mure.n

21

khetane. - o kralis dija. la trin mursen khetane.
mangja. jci zādžā. to tever te stsipla. dija. la
o kralis tener te zādžā. te stsipla. gija. jci, ro-
kīndžā. awri. do dembis. zaradžinidžā. do dembis.
rokinidžā. awri. do bar. phenidžā. : kana. me. za-
tsurden awka khetane. dikhena. ja. kutai pāning,
moris. pherdo. fōris. kamel te tāndžol. a kana.
mānuba. tikam kamen te pjan. jakutsi. si mere. a ka-
na. sāre. qururia. pharja. dine. bāre. pilnastir. kana.
jci hadija. pes opre. gija. andō fōris. doi. kai do
navali. rakli. isi. gija. jci andre. kendža. pes
dokteriske. gija. andē ūtuba. mangja. pāning te
pjel. a jci isi. tīsto murskane. i džā urdi. jci
nasikela. pes važdava. si jci isi džūli. jci gija.
murseske. phenidžā. pe. kraliste: mi krali. / tu te
isi. navali. rakli. a sir jēlas. me saščakirāv-
la. - o kralis phenidžā. : me janidžām tukstutis
dokteren. itnijek nadžine. saw late navali-
pen isi. - a jci phenidžā. : si me la nakera.
sastona ke. te ti kurte. la te mi men. - o kralis
phenidžā. : potškin tut. - i rakli. phenidžā. : me
preskirken nakamāw. fe. nu tōhin tut. kana. de
man trin mursen mūrsejen. - jci gija. doi. kai
isi. do pōrano. bow. phenidžā. me. ārdinen do
bow tele. kana. ārdinle. tele. do bow. tōhuvel. jci
beskīro vast. lija. angrasti. jake. si jone. nadikhle.
gija. jci khāre. doi. kai isi. navali. rakli. phen-
idžā. pe. kraliste: vot. mi krali. kana. muk man
ke tiri. rakli. - kana. gija. jci ke do rakli. dija.
a tsapla vastestir. phenidžā. : a. ke tuke kadaja.

angusti. te tōku re do paltos. - tōhudeā. kralis-
 kīrī rakli po paltos. uštā. jīi maz. opre. ka-
 na. iši jīi jakapat pasti, si vagedir. janidžā. la
 kō skamien o dokteris. - jaw kana, mi krali!
 jaw dikha kana! - jawdža. o kralis te dikhel.
 ta phenidžā: ne, mi mānučaja! kana. la spūkis
 te džā auri. - o kralis phenidžā: tu kerdžā n
 mi raklā. sastona. kana. iši. tēro. da fōrōs.
 - a dokteris phenidžā: me nakamāw itniso. po-
 tshin tut mānge. - o kralis polshindžā. pen.
 gija. jīi andō fōrōs, kai pherōo molis kerd-
 žā. pāninga. lija. jīi opre. restorāna. kana. jīi
 kerla jāsci balla, kābena. te pībena. vas sārange.
 nāne. vol'no itnikon khire. te atšel. sārengē
 tōhebi te jēn pe balla. tōhudžā. jīi auri. ūltā.
 tōhindžā. apral jake: nijek nāne. vol'no pašil
 te džal, m. arel boges vai rai. sāre tōhebi andre.
 te jēl. - kon džala pašil, vras. tōhurdēna andō
 kelderis. tōhudžā. jīi peskīri bilda auri. - kon
 lamine. la me bilda, vras. andō kelderis. - jawdža.
 pašil dokteris. dova, kon la rovastir lija auri.
 uštakirdžā. la. dikhja. la kīri bilda, phenidžā.
 eik. kai si lubni, maita, kones saštakirdžom,
 rovastir auri. lijom. kana. notōhordžā. man te
 dōtšā. dine. tsapla valvuri dokteris. tōhurdine
 andō kelderis. - dova qadžo, kon romare. tōha dija.
 o džā lōve. me džal romani tōhai, me del drāb,
 i., kon lija. le. ygīro khār krigal. gija. jow pa-
 l. jawdža. jow, dikhja da bilda te phenidžā:

di kai si bogoskiri rakli, kona romari. tħai
 dija. o drab, koxatħa. la domardža. laktiro
 għadżo. - din. tsaqla les salade. tħurdine. and.
 re. ando kelderis. - kana. bût sveteskire
 manuða. sare. iċi. ne do balla. għiex. jgi ho
 kralis, dova. kralis, koreske kerdža. paniġga.
 kana. mi krali, vot me manga. tut, mangās
 sareen fardumakirex manuðen avri. te jēl. -
 kana. phenidža. o kralis. ašti. de doles. - kerd-
 ġa. o kralis sarengiex fardunniken avri.
 dikħja. jgi peskires għadżex, pniżx kerdža. uas-
 phenidža. kadales manuħex dai tħuwe n, les, me
 terdżol. - kana. phenidža. kraliske. ašti. te trådix
 pâle. ? - dova. iċi's laktiro għadżo. jone. phenle.
 dava. iċi. fardumni kis. a la napin tħiskirde. jgi
 iċi's murieške kerd. jgi phenidža. vot di kai
 si miro. għadżo. - wridha. pes jgi peskire dżidli.
 kare. idzi. phenidža. kana. iċi. mo. għadżo. te me
 son leskiri għadżi. - ta o kralis phenidža. kana,
 so tu kames, sāro. dolesa. - jgi phenidža. mang-
 għas me te dolaw miro. fōrjas pâle. - o kralis
 phenidža. so tu kames, sāro. dolesa. - jgi kerda.
 kontraksi. ašti. te dole l pâle. peskiro fōrjas. ne
 misto! kana. kerde balla, jasi straxi. ni-
 dikkli, nišunli. kana. kħarla jgi dō. mā-
 nuðen, kon avri zaline, ando kelderis tħurdine.
 iċi. jawdža. o dokleris, dikħja la. phenidža.
 libħi. si, kon man saistħakirdža. - lija les

hadja. vīzdo. bāredireske muršeske. a dolas, vā
leske domardža, les lija. umbladža. apre. ka
na. gija. jīi an pēskīrō fōrōs pāle. doi, kai
isīs jīi lodli. doi, kai lija. la gādžāhe.
kana. isi. la-kīrō do fōrōs. kerdža. jīi kana.
nīvīges blāw, nīšunlo, nīdikhlo.

Hus Anake.

Oli (eneele=) kord üks vaine vananeo. Tal oli
üks ãimus tütar. Teda kutsuti Husaks Anna-
keseks. Tema läks, vanake, turule. Tegi ta kaksoa
lunda, müüs maha. Tuli koju, astis tolle raha-
ga taitu. Tema tütar ütles: „Mu isa, nüüd ma
lähen turule lundi müüma.“ - Tegi ta (s.o. isa)
küinme lunda. Läks turule, müüs maha.
Tuli üks suur mees, rikas kuningas. Hak-
kas teda armastama. Tema oli nönda ilus.
Kuun sees ja päike taga. Tema andis talle
kaks rubla. Aga tema ei tahnnud võtta sel-
lepärast et lund on kakshiimend kopi kat-
tikk. Ta kartis toda raha võtta. Müüs lundad
raha. Läks koju, ütleb isale: „Tuli üks rikas
kärra, andis mulle kaks rubla lundade rest.“ -
Isa hikkas kartma. Ütles: „Nüüd tuloved meie
järel, tapavad meid.“ - Noh, jäägu siasamma,
kus too tiidruk on. Hõneleme nüüd temast (s.o.
ikkast mhest). - Too, too kuningas, kes hikkas
rmastama toda tiidrukut, too kes andis

kaks rubla, läks ta koju, ütles kutsarile: „Pakerka hobune ette!“ - (Rakendesid:) Rakendati hobune ette. Läksid sinna, kus on Hlus Anna-ke. Vanake näeb: tullakse töllaga. Tulevad järelle. Tema mõtles: nüüd, et tuleval tolle raha pärast. Nüüd tapevad meid. Tuli too rikas härra (juurde=) kohale. Ütles talk, tollele tüdrukule: „Anna mulle vett!“ - Tema ütles: „Ah, mu härra, mul pole, millega anda sulle juna. Meit alme nii väised. Koil pole kruusikert.“ Antis talkle kibu-gor vett juna. Miski alme nii väised on. Ja si tahtnud juna, sest ta taktis tema ja saada könelda. Ütles too härra vanale: „Ma rõtan su titre, viin koju.“ - Vanake ütles: „Ah, mu kuningas, mis te teete temaga? Ja on vaene inimes. Keil pole riideid, kus peal magada.“ - Kuningas ütles: „Mul on teda vaja. Vaat, tol ja tol päeval tul-lakse sulle järelle.“ - Vöttis tüdruku, pani täolda ja viis koju. Höökas tüdrukutele (üks sõna kih, küresti tekku vann. Tegid varri ja pesid ta (maha=) puhtaks. Panid ta rüdesse. Nüüd on ta kaks korda ilusam kui enne oli. Vöttis ta tema naiseks. Tegi ta nüsugused pulmad, (mi-da ei ale) ei kuulduud, ega nähtud. Hööd vöttis ta oma mehe, ütles mehele: „Nüüd läheme isa juurde!“ - Votsid nad kaks koormat taitu-sid, viisid isale. - „Ah sa, mu tütar, sa oled jumalast nõnda õnnelik. Ma ei uskunud, et sa saad keuringa naiseks.“ - Tulid seal, isa

juurest koju oma kodusse (~majja). Leidsid surnud inimese. Tuli sinna kaks rööslit, tapsid ümberdaja ja sulase. Nõh, kord läksid nad körtai, Annakese mees ja üks teine kuningas. Hakka sid nad jooma. Vedasid kihla. - Niüd kuule mis ma ütlen. Vaat, niüd läheme koju ja proovime oma naisi. Sina mine ja proovi minu naist, mina lähen proovin sinu naist." - Annakese mees ütles: "Ka panen (kihlveole) kõik oma varanduse, ma võtan kepi ja lähen (eneselez) oma teed, kui (võtad mu naise läbi) sahtled mu naisega. - Rjavad su sunnitööle." - Annakese mees ütles: "Kui sa sahtled minu naisega." - Nõh hea küll! Teisel päeval lähevad provima (üks-ihe=) teineteise naist. Läks too kuningas Annakesest provima. Nõeb: mustlastüdruk tuleb. - Mustlastüdruk, kuule, mis ma sulle ütlen. Niüd lähene viasamma üles talle rikka (raise) juurde ja ütle talle nõnda: ta oli kerjaja tütar. Anna talle rohku. Peta telt ta söörus, leuletuse, ja ta käevöru. Ma sulle annan selle rest raha." - Mustlastüdruk läks üles, üles tüdrukutele: "Laske kaarte panna!" - Tüdrukud lasksid tal panna kaarte. Üles neile kõike tööt. Palusta, mustlastüdruk: "Laske mind kuninganna juurde. Ma talle ka panen kaarte." - Hõlistasid kuningannaale, ütlesid: "Siin on nüisugune mustlastüdruk, ütib kõike tööt." - Kuninganna ütles: "Tooge ta üles!" - Läks ta üles, ütles talle kõike tööt. Antis talle rohku (~mürki). Võttis talt kuldse juukseude ka, ja tuli ära. Nagi too mees, küüs mustlastüdr

rukult: "Kas said?" - Mustlastüdruk ütles: "Sain."
 Võtab ta, andis fölle reha ja andis talle (s.o. mehile)
 kuldse sõrmuse ja tolle prossi. Tuli ta siinna, kus
 nad selmine kord vedasid kihla. Annakese
 mees läks proovima toda naist, kellel oma, kellega
 lõid käsi. Ei saanud. Tuli tagasi, küsis talt: "Kas
 said?" - Tema ütles: "Sain küll!" - Näita mulle,
 mis tunnusmärk? - Ja küsis: "Kas sa said?"
 - "Sain küll." - "Näita sa!" - "Võib näidata."
 - Näitas Annakese sõrmust ja prossi ta mehele.
 Läks ta koju ja võttis naise (häisile): "Nüüd, nu
 naine, sa taitsid (soovi), nüüd pead minema
 oma treel." - Tuli tema (s.o. mehe) järel, peab ta
 viuma surutööle. Võttis tema (s.o. naise) ja tap-
 jus. Nüüd on ta surnud. Aga ta pole täiesti
 surnud. Ta on poolsurnud ja poololus. Ta acti
 surutööle (s.o. mees). Tema (s.o. naine) krievis
 lamab. Läks mööda arst. Nägi: inimene maa
 on surnud. Läks ja vaatab. Kõmpis teda, toda
 Annakest. Vastas: ta on poolsurnud ja elus.
 Võttis ta üles ja viis koju. Teigi terveks ta. On ta
 seal ühe kuu. Tahab temaga (s.o. Annakesega)
 teda pulmad. Ütleb arst talle: "Nüüd tegix su
 terveks. Pead jäama mu naiseks." - Nüüd tlevad
 pulni. Hutsuvad kõiki. Tüdruk üller: "Teen sinuga
 pulmad. Aja osta iwake." - Võtab ta, varastas talt
 (s.o. mehelt) raha. Pögenes ta arsti juurest. Nüüd
 läheb, kuhu jumal viib. Läks ta mere äärde. Kik
 kas vihma sadama. Läks ta laeva alla. Õkk! lendas
 kaks lindu: harakas ja rook. Hakkasid nad,

ronk ja karakas, hakkasid emahel kõnelema. Ütlevad: "Nüüd (on) niisugune noor naine. Ja saab nõnfa targaks, mis muie siin kõneleme." - Ja, tüdruk, lõikas oma sõrme. Hakkast ta oma ihule kõintama, mis nad kõnelevad. Näd ütlesid: "Tee ja too linn, seal ei ole tilka vett. Seal juukse (üksühe-) ~~teise~~ verd." - Aga nüüd, mida nad, linnud, ütlevad, toda ta kirjutab üles. Nüüd linnud ütlesid tille, kus seisab vesi. - Seal on üks tamm. Peab tammist välja kaevama. Seal on üks suur livi. Ja kui see kaevab, siis tullevad niisugused need, et kõik kaevud täis. Aga mõkoavad talle raha, kui palju ta tahab. Aga seal kuringa tütar oli haige. Seal ta oli haige, kui nad tegid pulmad, siis ta sõrmuse, laulatuse, varastas ära vaid ja peitis aljin taba. Seal seisab tema sõrmus viimase kiri all. Nüüd kui võtab ta sõrmuse, argu näidaku mitte ühelegi sõnnust. Kui paneb tema sõrme, kohe ta saab terveks. Aga ta lämbib kolm aastat kirstus. Aga nii, et talle antakse harraga (koos) süüa. Ta ei töhi (~ voo) surra. - Nüüd tüdruk läks vihn mööda, tuli te sedlt välja. Läks linna, ostis omale arsti rõivad. Tegi enese vearstiks. Ostis enesele igaasust kraami. Läks linna, sinna, kus ei ole vett. Läks kuringa juurde, palus treenijatüdruhutelt vett. Nenad ütlesil: "Ah, mu minene! Meil ei ole vett. Muie joome (üksühe-) üks-eise verd." - Tema, tüdruk, ütles: "Paluksin kuringaga kokku saada!" - Läksid ja kutsuid

kuninga (^{alga} ~~maata~~) välja. Tuli välja kuningas. „Mis te tahate?“ - „Meie tahakosime sinuga koos natuke rääkida.“ - Küttus ta tappa. Hakkasid nad (kõik kaks) mõlemad kõnelema: „Mu kuningas, mis sa mulle annaksid, kui ma teen nii palju vett, uputan selle linna õra?“ - „Sina, ma ei usu! See ei ole tösi!“ - Mu kuningas, (kui) see ei lähe töeks, siu mõök ja minu kael; - ta ütles. - Minu midagi mind ei taha, kui et kirjuta alla, mida ma tahan, seda ma saan.“ - Aga nüüd tema tüdruk, ütles: „Auna mulle kolm meest kaasa.“ - Kuningas andis talle kolm meest kaasa. Palus ta sas ja hirve, ja kühvli. Andis talle kuningas hirve ja sas, ja kühvli. Läks ta, kaevas välja talle tamme. Saegis maha tolle tamme. Kaevas väl ja tolle kivi. Ütles, et visatagu sic kaasa. Tänavad: nõnda palju vett, meri, linn täis, tahab uputada. Aga nüüd inimesed ainult tänavad juna, nõnda palju kui (on) karla. Aga nüüd kõik lehmad lõhknevad suurest joonisest. Nüüd ta töüsib üles, läks linna, kus too haige tüdruk on. Läks ta sisse, tgi enese arstiks. Läks tappa. Palus vett juna. Aga ta on täiesti meherdivasse rõivastatud. Ja ei näita sunast sellepärast, et on naine. Ja läks meheni. Ütles kuningale: „Mu kuningas! Sul on haige tiitar. Aga kui (liikeb=) õunestub, ma teen terveks ta?“ - Kuningas ütles: „Ma olen toomud tuhat arsti. Mitte ükski ei tea, mis haigus ~~tal~~ on.“ - Aga tema ütles: „Kui ma ei tee teda terveks, siis siu mõök ja minu kael.“ - Kuningas ütles: „Kirjuta alla.“

- Tüdruk ütles: „Ma tasu ei taha. Siult kirjata alla. Nüüd anna mulle kalm meest muur-seppa.“ - Ja läks sina, kus too vana ahi. Ütles: lõhutagn too ahi maha. Nüüd lõhkusele maha talle alja. Pista! ta oma käe, võttis sõrmuse nõnda, et nad ei näinud. Läks ta keju, sina, kus on laige tüdruk. Ütles kuningale: „Vaat, mu kuningas, nüüd lase mind oma tütre juurde.“ - Nüüd läks ta talle tüdruku juurde. Võttis tal köest kinni. Ütles: „Säh sulle siin nüisugune sõrmus! Ja pane sina sõrme!“ - Pani kuningatüttar sõrme. Hippas ta kohe üles. Nüüd on ta samuti terve nagn xune. Toi ta laua juurde arst. - „Tule nüüd, mu kuningas! Tule, vaata nüüd!“ - Ju li kuningas vaatama. Ja ütles monarhist: „Ooh, mu esimene, nüüd vötan kepi ja lähen;“ - kuningas ütles, „sa tegid mu tütre terveks. Nüüd on siin see linn.“ - Aga arst ütles: „Ma ei taha mitte midagi. Kirjuta mulle alla.“ - Kuningas kirjutas alla. Läks te (s.o. arst) linna, kus esimene kord tegi vett. Üüris ta restoran. Nüüd ta teeb nüisuguse peo, sööke ja jooke kõikide jaoks. Eri ole lubatud kellelgi kopl jääda. Kõik peavad tulema peole. Pani ta välja sildi, kirjatas peale nii: ühelgi ei ole lubatud mööda minna, tulgu kerjas või hirra; kõik peavad sisse tulema. - Kesi lähet mööda, kohc heidavad keldrisse. - Ju mööda arst, too, kes ta krasist võttis välja,

31

tegi terveks ta. Nüüd tema pilti, ütles. Vata, kus on libu, raihe, keele tegin terveks, kraevist välja vötsin. Nüüd varastes mu (paljaks) ja pögenes. - Vötsid kiinni valvurid arsti. Heitsid keldriisse. Tso mees, kes mustlastüdrukule andis pidi raha, et mustlastüdruk minagu, andku rohku, o, kes vöttis nende maja ära. Läks ta mööda. Jutti ta, vatas seda pilti ja ütles. Siinsamas on see kerjuse tütar, kellele mustlastüdruk andis rohku, pettis. Tema tippista mees. - Vötsid ta kiinni sõdurid. Heitsid sisse keldriisse. - Nüüd palju maailma rahvad kõik on tallel peal. Läks ta (s.o. naine) kuninga juurde, talle kuninga, kellele tegi vett. Nüüd, mu kuningas, vaat, na palun sind, paluksin, et kõik vanglainimed lahti saaksid. - Nüüd ütles kuningas. Kuid need saada. - Tegi kuningas kõik vangid (lahti) vabaks. Naek ta (s.o. naine) oma meest, tundis ära. Koha ütles. Sün see inimene pinge oia, te oodaku. - Nüüd ütles kuningale. Kas võib saada tagasi? - Tso oli ta lucci. Nad ütlesid: "See on vang, aga teda (s.o. naist) ei tunne nad ära. Ta oli meheks (tehtude) munutatud. Ta ütles. Vaat, see sün on minu mees." - Pani ta eneselle selga oma naiseröivid. Ütles. Nüüd, missataked, kõik maa. - ~~Ta ütles. Palubki inna maa maa oma linn tagasi!~~ - Kuningas ütles. Minu mu mees ja mina olen tema naine. - Ja kuningas ütles. Nüüd, mis sa takad, kõik saad.

4. Absoluutsete sõnalõpuks on selles mustlasnurdes tavaliiselt ikka sõnalõpuline kh-k: jek 'üks', aga jekhes 'üht', dik 'vaata', aga dikhe.l 'vaata'. Tulevärast on ka harilikult imperatiiv sõnast mukhel 'laseb' - muk 'lase'. Õt aga siin kohal muk lülitub atseselt järgneva sõnaga üheks fonetiliseks sõnaks, siis tulub hõngus ikkagi esile: mukh.andre 'lase sisse'.

5. Kõigil nendel Tartu ja muudelgi Eesti läti mustlastel, keda allakirjutanu on kohanud, on esinenud ikka phiro. shk psiro 'lahti'. phro on käesoleval jutustajal isikupärane kuju.

6. palado on ka 'poliitseinik' ja 'venelane'.

7. Harilikum kuju on pšal 'verd'. Eesti piimal on pšal noorematel läti mustlastel olnud leivo hälikuline audus.

8. Jutustajal ja teistelgi sama murde kõnelejatel on rööbiti atš.e.l ja atšhe.l 'jääb' ning siis vastavalt imperfekt atša ja atšha 'jää'.

9. Te daw tut te pšil on lapsus linguae pro te.

10. Sõna mānuš 'inimene' on harilikult meemosid. Ega on 'vane inimene' tōrōro. n tōrōro mānuš kui on aga kõnet vdisest, vñib sõna mānuš alla viisoostki, nagu käesoleval juhul: tōrōri mānuš.

11. Sõna dēl - dēl 'jumal' on ablikrakäenete eri ikkail hüälküloliselt eri kuju, nagu näiteks aknatiivis dewles, dawles ja dgwles. Tõmases näites

Ta ütles: „Paluksin ma saada oma linn tagasi.”
 - Kuningas ütles: „Mis sa tahad, kõik saad.”
 Ta tegi lepingu. Võib saada tagasi oma linna. Nõh, hea küll! Nüüd tagid neov mis hirmus, huuldamatu, nähtamatud. Nüüd kutsub te rood inimesed, kes kõjati välja, kelbrisse heidetud on. Tuli arst, nägi teda.
 Ütles (naine): „Siinsamas on, kes mu terveks tegi.” - Vöttis ta, tõstis kõige suuremaks neheks. Aga selleks, kelle järaot tappis, selle vöttis noos üles. Nüüd läks ta oma linn tagasi. Linna, kus ta asus, siinna, kus vöttis ta naiseks. Nüüd on tema (oma) too linn. Tegi ta nüüd mesti pulmad, huuldamatud, nähtamatud.

[Joonealuseid märkusi.]

1. Jutustaja hullemususes esineb kõrvuti tšörözo ja tšörözo: 'vaene'?
2. Jutustajal ja teistel Tartu mustlasteb on esinenud nii hästi nī kui ka vin 'ka'?
3. la-kīri, romiā-kīri dād on ilmne grammatilise vastu eelsiv kongruentsiviga, kus omadussõnaline esessiivpronomeni la-kīri 'tema oma' ja nimisõnast tületatud omadussõna romiā-kīri 'naise' naisoast, kuid neid regeeriv nimisõna dād 'sa' on mäessugu. Grammatilise soov vaist on läti mustlastel töösti tugev ja sellepärast oleks sümbolel ootuspäraselt kill pideanud alema öeldud la-kīro, romiā-kīro dād.

vinel resti ξ (\approx), mida muidu läti mustlaste murre ei tunne.

12. Sõnas kralis 'kuningas' on jutustaja tarvitane komitatiivi kralitsa 'kuningaga'. Muudelt mustlastelt on see vorm registreeritud kujul kralissa.

Eesti läti mustlaste keelest.

Päritolu.

F. Miklosich, kes slavistika kõval on põrasanud ka mustlaste eel, on oma ulatuslikus töös Euroopa mustlaste kohta osutanud, et mustlaste murretes elevate laevõnede põhjal on väimalik kindlaks määrata, missugused on olnud iga üksiku hõimu rändemisteed (Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas I-XV. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Classe VIII - XXXI. Wien 1872-1881). Kõigis Euroopa mustlaste murretes leidub armeenia ja kreeka lausid. See tõk näitab, et mustlased on oma innakutel mõnd aega asunud armeenlaste ja kreeklaste aladel, enne kui nad leidusid evisid läände, lõunasse, põhja ning mesti itta. Miklosichi meetodit silmas pidades saab kindaks määrata ka eesti pinnal leiduvate läti mustlaste päritolu laevõnade varal on juba väljatud ja meie Laiuse mustlased on tulnud üa Rootsi ja Soome kaudu (P. Triste, Laiuse mustlased, Tartu Ülikooli Toimetused B 41. Tartu 1940). Läti

mustlased pole eestis rändlenud kuigi kauna. Sellepäast pole resti keele mõju selleesse mustlasmurdesse kuigi suur. Lainel mustlaste murre on aga just vastupidi nii hästi sõnavaraliselt kui ka fonetiliselt ja morfoloogilisest kiirest tugevasti restistunud. Toodud käbes läti mustlaste jutus on resti laensõnu, või õigemini eesti keelset saadud värsõnu üksna vähe. Juttudes erinevail eesti sõnu võib sellepäast pidada piinemini väärsõnadeks kui laensõnadeks, et nad pole aina hälikuliselt kohandunud mustlasekeele fonoloogilise süsteemiga. Olemasolevad resti sõnad on järgmised: pīlikas 'pealik' - lõuna-estili päälik, vīrt 'värt' - väärt, ō.nis 'öni' - hoov (= öv), torulis 'tug-' - alalütlerv turul, sulanes 'sulast' - sulane, keppis 'kepp', la-wlatō 'laulatuse' - laulatus, mūrseper 'mürseppi' - müürsepp, kelderis 'kelder' - helder, valvuri 'valvurid' - valvur. Nõned algsest kill saksa sõnad on hälikulise kuju järgi otsustades tulnud mustlasekeelde süski resti keele kaudu. Uutavasti on resti laenusid ka odēri 'lõhna-öli, olöör' - mordeline odeer, krāmis 'braem' - kraam. Resti tölgelaimudeks võib arvata riisuguseid lauseid, nagu jēg. bis pēdi kri-
gal 'üks kakskümneni jalga tagasi emale';
kus sõna jēk tähdab 'umbes', nagu eestis keeltes;

bikindžä. vinniki tele. 'müüs lund maha' - bi-
kindžä. tele. on sõnasõnaline tõlge eesti keelest.
jow kanja laisa te dolel te rakhrel 'ta tahtis
temaga saada kõnella' - te dolel te rakhrel on
tõlgitud eesti kõndda saada järgi; jow tråde.la
bit khoro. 'ta ajab nõnda palju kui varss rõ-
tab' - sõnodel tråde.la ja le.la on selles lauses
eriline tähenitus, nagu restigi keelus, s.o. 'kiku-
tama', resp. 'sutma'. Eesti tõlgelähen on ka
la.zna tähenuses 'onnihe, hertsik'. Sõna
la.zna on muidu 'saun'. Et aga eesti keelus
saun võib olla nii hästi viitleniskoht kui
ka on, on mustlastekeeldegi sugenemus teine
tähendus. Peale mainitute on tekstides muid-
ki vähemaid eestipärasusi.

Et käsiteldavat eesti mustlastehöimi ei
kutsuta ajata 'läti' mustlasteks, osutavad
murdes leiduvad rikkalikud läti laenso-
nadki. Erne seda, kui need mustlased on joud
nud restlaste aladeni, on nad pidanud pikemat
sega elama lätlaste seas, kest läti keele riigi
murdesse on igapidi suur. Mustlasmurrete üheks
omapiiraks on just see töök et murred on kõik
jal võtnud valitseva rahva kelest vastu suuri
sõnavaralisi, häälkulisi ja süntakttilisi mõ-
istusi. On ju mustlased aina vähemalt
kokskulised. Et lapsest saadik osataksse
imbruskonnas valitsevat keelt, siis on

aja jooksul enamus keele mõju väinud saada isegi nõnda tugevaks, et mustlaste keele omajära on taandunud viimase väimaluseni, nagu neil laiuse mustlaste murdes. vt. ka C. J. Poppi Serboianu, Les Tsiganes (Paris 1930). Läti (ja slaavi) elementide olemassulile Eesti läti mustlaste murdes on allakirjatud muinaajalukoga „Romenje paramisi“ (Tartu 1939) retensioonis viidanud tuntud mustlaste turija L. E. Yates (Journal of the Gypsy Lore Society. Third Series XVIII, lk. 187-191). Läti sõnad on selles mustlastemurdes ilmestuvenud kui eesti omad, seest läti sõnad on suanikus allunud mustlaste keele folkloogilistele nõuetele või on isegi teinud ka sa mustlaste keelele omaseid häälkulisi muutusi. Toodud juttudes osinevaid läti algupärsia sõnu on järgmised: vienigo 'ainus' - läti vienigs, mierrigis 'rahulikult' - mierrigi, patik (sadija) 'meeldis' - patikt, maitse sterve 'kvaradi raibe', maitse 'raibe' - maita 'raibe' + sterva - sõimusona, d'eibi (sadija) 'minestas' - gilt, pēdi 'jalad[mõõduna]' - pēda, paritsa 'nõid' - burvis, murdeti ka burvis, raajta 'viga, riū' - raina, kapsēta 'kalmisti' - kapsēta, sta**b**os 'sammas, pool' - stabs, tēdi 'kettid' - kēde, būda 'telk' - küda 'ong, lehtla jne.', pēdigo 'viimoni', redigs, lawvake 'lõvite', lawva, priedake 'männile männiks' - priede, skaista annīa 'ilus Annake' - skaista Annīa, gabalos 'tikk' - gabalo, kutsaris 'kutsar' - kutsieris — sõna teise sillbi - mõjustajaks on ehk olund eesti sõna kutsar, kružīna 'kruusike', kružīna, tījpa 'kibi' - kipa, meitende 'töörukutele' - meita, varvana

van' vanna, vežumi 'koormad' verums, broša
 'pross, pres' broša, gan 'kill' gan, zimitsa 'märgik'
zime, rottigi 'öleti', öigelt riktigi, grauditsa
 'nätske, iwake' grauds, demin. graudinš, nahsti-
mel 'kirjutab' rakstit, pihitsa 'tilgake' pile,
üden-doktoriske 'veearstile, vesarstiks'-sõna es-
 mene osis lāti üdens, dienas-meiteendir 'teenija-
 tindrakutelt' dienas meita, stipela 'kihvel'
skipela, zādžā 'saaj' zāgis, deriken-pe 'lōo-
 vad kifla' derēt, tīkstuotis 'tuhat' tūkstotis,
lamine-la 'tōmas, laimab' lamāt. Lāti laenuuid
 on veel viz 'kõige' superlatiivi moodustajana:

viz-dō-fededires 'kõige paremat' vis-: - vislabākais,
vis-signidir 'kõige küremini' ~ visātrākais; partik-
 kel it-: itnikonesa 'mitte hellaagi' it-: - itne-
kas; tuletis-pat: daipat 'sealsamas' ~ pat. ~
turpat, jakepat 'samuti' ~ tāpat. Lāti keelst
 on ka prefiks no- - nu- lāti no-: nutš hamudžā
 'sundles' ~ noskūpstīt, nobučot, notšordžā 'va-
 rastas ära' ~ nozagt. Sintaktilisi lātipārasusi on
 eesti lāti mustlaste murretades ka ohtrasti, kuid sageli
 pole väimalik öelda, kas tegemist on lātipārasusega
 või eestipārasusega, sest Baltikumis on palju nii u-
 useid sintaktilisi jooni, mis on omased nühästi
 lāti kui eesti keelele. Muinasjuttudes leiduvaid
 imseid sintaktilisi lātipārasusi on säre-dui
 'mõlemad', sōnasõnalt mõlemad kaks, mille eeskun-

juks näib elevat olmeid läti abi divi. Läti vanema kirjakeele ning ning murrete mõisugune uz 'peale' sõna tarvitamine, nagu virs saka uz saviem mäcekõiem 'ta ütleb oma õpilastele', on usutavasti andnud tõe muistlaskeeleski tarvitada sõna po, ne 'peale' samasuguse oñhenduse: phenodžā pe late ütles tall'.

Ehk kui läti laensoõad on paljudest juhtidel säilitanud algkeele häälkulise kujul peraegumutmata, on süski mõningaid huvitavaid juhte, kus võõras häälk on asendatud muistlaskeele fonoloogiale omasema häälikuga. Läti palataliseeritud sulghäälikud k ja g on nimelt asendatud tš, resp. dž-ga: tšedi 'ketid' < kede, tšipa 'kibus' < kipa, tšipe-la 'kühvel' < skipale, džibi, sadija 'minestas' < gišt, zadžā 'saag' < zágis.

Mõne laensoõra puhul on raske otsustada, kust ta nimelt põlveneb. Tüsinguseid sõnu on kõigepealt laiva 'laev, paat', mis võib olla läti keelest < laiva, või lõuna-eesti murdeist laiv, gen. laiva; on süski usutavam, et see laen on saadud juba läti keelest. Sõna dokteris 'arst' põlvneb arvatavasti läti murdelisest sõnakujust dokteris, kirjakeele dakteris, kuid häälkuliselt võiks see sõna olla ka vene keelest < governor. Muistlas- sõna bilda on kas läsist < bilde, või saksaast < Bild, usutavamalt süski ehk läsist.

Et vesti läti muistlased on enne lätlaste juurde föödnist elanud koos poolakatega, osutavad rikkalikud poola laenuid. Häarslevais juttudes on poola laenusid

la.zna 'saun, hertsik' - lavénia, ra.zos 'kord' - raz, darmo
ilmal, tasuta' - darmo, vo.kna 'akea' - okno-mustlaskõne
 peab põlvnema nüsingusest poola murdest, kus sõna alga-
 ses on olnud v., töölántos 'vasikas' - ciele, pl. cieleta,
straxatir 'hirmust, hirmu pärast' - strach, stu.ki 'ti-
 kid, eksemplarid' - stuka, mis.lind'žai 'mõtles' - mys'-
 leć, töisto 'pnhas' - czysto, dargis 'laat' - targ, tru.na
 'puusärk' - trumna - sõna on mustlaskõneelde tulnud
 mõnest nüsingusest poola murdest, kus on oinenud
 nõrm truna, või valgevenest (vt!), (den man) pokaino
 'jätki mind rahule' - (dag mi) pokoj, tsapla 'kihi' -
capac 'haarama', capnać 'kihi haarama', vitsérpiisa
 'tulul välja' - wycierpieć, bida 'küda, raev, raskas' - bieda,
khare.ta 'told' - kareta, töebi 'on vaja, peab' - trezeba,
karšma 'kõrto' - kariżma, fortuna 'varandus, vara' -
fortuna, kharti 'kaardid' - karta, fartu.xa 'jöll' - fartuch,
rovos 'kraav' - rów, pa.ltšis 'sõm' - palec, dembis
 'taum' - dąb, komora 'tuba' - komora, vol'no 'võib,
 on luba, on vaba' - wolno, bogas 'kerjaja' - ubogi jm.
 Tümane sõna on selle poolest huvitatav, et selles on
 kadunud mustlaskõnes algkeele sõnnaluguine
 vokaal. Kadu näikse olevat põhjustanud asjaolu,
 et vokaal u- sõna alguses on häritatud artik-
 iks, mis kõnesolevas mustlasmurdes on mees-
 eos o ehk ö. Seeja siis ubogas > o bogas > bo.gas.
 Tvatavaid poola laensooni on ataman.os 'pealik, juht'
 'ataman', gr.o.bis 'kirst' - grób, ent need kaks lien-
 ûma võivad olla laenatud ka vene keelest.

Häälikuliselt on poola keelsetki saadud laenuõnad peaaegu täpsed algkeele vastete koopiad, sest mõdki laenuõnad ei ole väga vanad, nõnda et nad oleksid suutnud kaasa toha mitmesuguse-maid mustlaskeele muutumisi. Dati ja poola laenuõnade häälikuline külj on enam-vähem sarnane. On vaid asendatud mustlas vastete ja need poola häälikud, mis mustlaskeele fonoloogiale on olnud liiga võrrad. Tähelepanavamaid poola häälikute asendusi on järgmised. Poola palataliseeritud \acute{c} on asendatud $\acute{t}\acute{s}$ -ga: ścianatos 'vasikas' - pl. cieletą, witserpinesa 'kannatad välja' - wycierpieć. Palataliseeritud \acute{s} -i asendab \acute{s} : misiłindżā 'mästles' - mysięc. Poola $\acute{t}\acute{l}$ (= trz) mustlaskeele vasteks on ka $\acute{t}\acute{s}$: tſebi 'peab, on vaja' - trzeba. Poola keel ei tunne hõngatud sulghäälikuid, kuid kahel juhul näeb, kuidas poola hõngamata \acute{k} vasteks on mustlaskeeles hõngatud kh: khareta 'told' - kareta, kharti 'kaardid' - karta.

Miklosich on oma mainitud suruvimuses mittenimed, et poola ja leedu mustlased on alles pärast seda räxnanud Poola- ja Leedumade kui nad olid peatumud kreeklaste, rumoolastest ungari laste ja sakslaste hulgas (Denkschriften XXIII, lk. 30). Poolas leidus Miklosichi ajal kahe sugiseid mustlasi: "poola" $\acute{j}i$, "saksa" mustlasi. "Poola" mustlastest arvas Miklosich, et need on tulnud poolikate aladele otse rumoolastete juurest. "Saksa" mustlased on enne poolikate juurde saabunust enud sakslaste aladel. On tähelepanav, et lõuna-

Vene mustlased kutsuvad Põhja-Vene mustlasti saksa ehh poola mustlaste keeles (Barannikov, 85 us. yletunn 1929. jaage ümbrus Hayk CCCP 1929. Omgleetne ryumatuumapnoox Hayk. VII upur, lk. 477). Põhja-Vene mustlased on keelelt poola mustlastele väga lihendasid ja on olnud otsetes kokkupuudetes poolakattega enne kui nad püutusid kokku venelastega (Niklosich, op. cit. XXIII, lk. 34). Poolasse on mustlased ilmunud juba 15. sajandil. Kas enne seda, kui esinesid mustlased tulil Poola, või mõne hilisema lainena on Eesti lati mustlaaste ehisad püütunud kokku saksakeelega. Kokkupuudetest saksakeelegr kõnelevad käesolevadki tekstitel, kus leiduvad järgmised kindlad saksa laenud: friso 'varsti' < frisch, drix 'lõbi' < durch, stuba 'tuba', oun < Stube, Silta 'silt' < Schild, mo.los 'kord' < saksamurdeline möl 'kord', laasakso Mal, sto.koske 'kepile, kepuks' < Stock. Usutavasti on saken laenusid ka ärnbanta 'kälevõru' < Armband ja kärbanta 'juuksepannal' < Haarkord. Et poola ja lati keele kokkupuutealadel on hiliselgi ajal olnud saksa mustlasi, selle kohta vts on ajaloolisi andmeid. Nimelt olevat Daugavpilsi maakonda tulnud mustlasi Saksast ning nende mustlaste keelus olevat olnud palju germanismi (Barannikov, op. cit. 397). Selga on nähemalt osa siin esitatud saksa laenusid saadud ehh päris hilisel ajal. Spõnel määrat võiks ehh laenu andjana omesse tulla ka balti-saksa keel.

Et räännata poolakate juurest lätlaste juurde,

45

on mustlased pidanud minemad läbi kas leedulaste või valgevenelaste alast. Otoene läti-poola keelepiir ei ole kuigi ulatuslik. Toodud juttudes on paar sõna, mis lasevad oletada, et meie läti mustlaste teekond on kulgenud valgevenelaste kaudu. Valgevenest saadud laenusid on po tsipki 'varvastel' < ha yunkax ja väimalikult ka tru-na 'puusäär' & mryuk, kui see viimane sõna pole poola keelst. Häälilikuliste kriteeriumide puhumisel on raske öelda, kas järgnevad sõnad on valgevenest või suurvenest: sve-tis 'maailm' < valgevene, suurvene ebem, vinni-ki 'lunad' < betuk 'riht', zvon-ros 'kell' < zbor, mo-ros 'meri' & mope. Suurvene laenusid on aga vot 'vaat' < gom, stšupind 'läi' 'kampis' & wynans, probinais 'provincie's enpodobam6? Suurvene keelga on mustlased väinud kokku püntuda kas läti või eestiski. Nende laenusõnade vahendajaks on võinud olla ka Baltikumi rändlevad vene mustlased, kellega läti mustlased on aina kokku püntunud ja kellega nad on väinud raskusteta juttu ajda.

Kas poslast või venest on laenatud slaavi prefiksid, mis tänapäeva mustlaskellega on täiesti kodunenud ning üldistinud: pode 'anna' = po-de, zaden (andre-) 'rakendage (ette)' = za+den, po-žakir 'oota reidi' = po+žakir jne. Võtavam on, et slaavi prefikside laenamine on toimunud poola keelst (Miklosich, op. cit. XXIII, lk. 30). Slaavi algupäris on ka naissoo tületis -itsa: kralitsa 'kuninganna', buriitsa 'nõiamoov'.

Üldpool on öeldud, et Euroopa mustlaste murretades leidub kreeka ja armeenia laenusid, mis asutavad et Euroopa mustlased on mõnd sega peatumed armeenlaste ja kreeklaste aladel. Tekstides esinevaid üldtuntud armeenia laenusid on näit baw 'ahi', khūro 'varso', grai 'habune'. Kreeka laenudest mainitagu drom 'tee', fōrōs 'lin', papión 'hani', kralis 'kuningas' (kreeka sõna on omakorda lõepesitsa slav'i keelist).

Laensõnade varal on olnud väimalik väita, missugune on Eesti läti mustlaste rünnakutee. Samas osutaksid ka häälikalised kriteeriumid, kui neid arvesse võtta. Olgu selleks üks näide. Komitatiiv sõnast raklo 'poiss' on läti mustlaste muroles raklesa 'poisiga'. Samakujiline komitatiiv esineb ka põhja-Vene, poola, rumenia ja kreeka mustlastel. Liuna-vene, ungari, tšehhi ja saksa mustlastel on rakle-ha. Seega ei saa meie läti mustlased kuuluda üheselt ühte vende hõimudega, kus mainitud juhul on L -> h. Saksa mõjust peab avoma, et see on peamiselt olnud just kaudne.

Eesti läti mustlaste teekond on siis olnud tärgmine Indiast mieni: Armeenia → Kreeka → Rumeenia → Poola → Valge-Vene → Läti → Eesti. Rünnak on taimunud pikkanisi maakonnast maakonda, külast külla. Eestlaste ladele on see mustlashõim saabunud alles müümud sajandil, leides eest laiuse mustlased.

Häälikusüsteem.

Läti mustlaste murre on häälikuliselt sõltuvalt algupärane. Mustlastmurrete omepirak on muid see üldkuoleteaduslikult huvitav töök ja muurte häälikusüsteem on aina lähenenud selle keele häälikusüsteemile, millega mustlastel tuleb ñha kokku püutuda. Laiuse mustlaste murrak on peaegu täielikult alistunud vesti keele fonoloogiale (triste, laiuse mustlased). Soome mustlaste murre on häälikuliselt õige lähedus soome keelele (triste, Über die Sprache der finnischen Zigeuner Õpetatud Eesti Seltsi Astaraamat 1938, lk. 206 jj-d), ukraina mustlaste murre on lähenenud ukraina keelele (Barannikov, The Ukrainian and South Russian Gypsy Dialects), rumaania murre rumaania keelele (Popp Serboianu, Les Tsiganes) jne. jne. Läti mustlaste murdest kõneldes tuleb teha vahet omade algupäraste häälikute ja keeltes esinevate võrkhäälikute vahel mis on tunginud heelde rõõsõnadega. Algupärased tagavokaalid on a, o, u ja eesvokaalid ɛ, ɔ, ɪ. Need häälikud on fonoloogilised. Peale kuna fonoloogilise areda hääliku vob murdes esineda veel mõningaid häälikute kombinatsioonseid variante. Palataliseeritud konsonantide järgnev g on kõrgem ja eespoolsem, umbes g ja ä vaheline häälik: pheńia 'öd', tſel'ántes 'varikas', phendžá 'ütlus'. Kui g-le järgneb w, on g enamasti labialiseeritud:

kamāw 'tahan, armastan', jāw 'tale'. Rõhutus asendis esinev lihike \varnothing on kõrgem, isikuti on ta peaaegu \varnothing : dōmardža 'tappis', fōrōs 'lian'. Lõnas jē 'tema' (fem.) on \varnothing hästi eespoolne, nõnda et häälkust jääb akustiline mulje, nagu oleks ta \varnothing ja \varnothing vaheline. Häisuguseid üksiksoonalisi häälikuvarjundeid on teisigi. Lõna dēl ~ dēl 'junal' akusatīv on näiteks dāwleis ~ dewleis ~ deles ~ dewles. Värihäälku \varnothing esib allv \varnothing on madalam: vär 'teine'. Rõhutu \varnothing on kas isikuti või juhuti kõrgem \varnothing : mierigēs 'rahulikult', romender 'mustlastelt' (tavalisem on romendib). Küirkõnes või isikuti üsna üldiselt on rõhutu \varnothing asemel indiferentne vokaal \varnothing : llists 'temal', romengs 'mustlaote'.

Murdes on nähtöti pikki kui ka lihikesi vokaale. Vokaalide kvantiteet on mõnel märal fonoloogiline: bar 'kivi' ~ bār 'aed'. Pikkvi vokaale võib esineda ka rõhutus asendis: romeshīro 'mustlase', lōlo 'punane', mā-nē-n 'inimesi', laensõna kapsēta püs 'kalmistu' jne. Pikkadel vokaalidel on kahesugune intonatsioon. Kui pikk vokaal on rõhuline, on ta püsintonatsiooniga: mā-nūč 'inimene', vär 'teine', me kamā (~ kamāw) 'ma tahan, armastan'. Laensõnades on sageli ka rõhutus asendis pikk vokaal siiski püsintonatsiooniga: kapsēta (paralleelselt esines ka kapsēta) 'kalmistu'. Üldiselt on aga intonatsiooni suhted müongused, et kui pikk vokaal on rõhutus asendis, on intonatsioon tõusev-

-langev: buro 'sun', romeskro 'mustlase', sären 'kõki' jne. - Pikk konsonante erineb normaalelt üksnes laensionades: vanna 'vaen', rittigi 'öigelt, öigesti', keppis 'kepp'.

Läti mustlaste murde vokaalide süsteem, mida nii on nimetatud suhteliselt algupärast omakäelseks, on oma olemuselt sarnane läti keele vokaalide süsteemile. Sellepärast ei tarvitse tingimata arvata, et läti keel olks täiel märal siinlinud peale oma fonoloogia. Ottset läti mõju võib aga näha pikkade vokaalide esinemises rõhutus avendis, mis foneetiline zeik on läti keeltes täiesti tavalline ja mida ei tunne muud naabruses olevald mustlasmurded. Intonatsioonistki võib arvata, et selle olemasolu on pohjustanud läti keel intonatsioonikeelena. Et mustlasmurded üldiselt ei tunne intonatsiooni, siis on värvalt usutav, et see ti läti mustlaste murre olks säilitanud raha indo-euroopa intonatsiooni.

Qesti keelest saadud laensionades rõivad jäda püsima mustlaskeeles, eesti vokaalid õ, ö, ü, mida mustlaskeel ei tunne. Äotüü on aga tavasiselt ikka asindatud õ-ga, sest õ ja õ on foneetiliselt väga lähedased teineteisele si õ on mustlaskeeles vaid kombinatsioone häälrik: põlikos - päälik, värtä - värt.

Mustlaskeel on diftongivaene. Algupärastes mustlassõnades erinevad üksnes diftongid ai, ei, ii ja aw, əw, ow: dai 'ema', dai 'seal', mai 'sun', law, ləw 'sõna', nimi', bow 'ahi'. Bilabiaalse velaariga ülevaist konsantidest olgu märitud, et nende taine osis on õige konsonantide, nõnda et sageli on

kiimuses vaid vokaali ja alltshääliku üheks. Läti ja eesti laensoonades võib esineda muidki diftonge, mida tunnevad läti ja eesti keel: vienijo 'ainus', meita 'tüdrak', tukkstuotis 'tahat'.

Füttes kõvale voor- ja laensoonadeski erinevad vokaalid ja vokaalid kombinatoarsed variandid, jäab läti mustlaste murdesse järgnev aredate vokaalide süsteem:

	Velaarid	Pulataalid
Hõrged	u	i
Keskõrged	ö	ɛ
Madalad	a	ɛ

Konsonantismi poolest on mustlaskel rikas. Läti mustlaste murdes on algupärasne konsonantide süsteem püsinväli õigelt hõst.

Kõrihäälikust on murdele omane h: halal 'teab, taipab', handžom 'sugesin'.

Juhhäälikuid on kolm rühma, nimeelt helitud hõngatud teenused kh, ph, th, helitud hõngamata teenused k, h, t ja helilised meediad l, d, g. On tähelepondav, et murdes on säilinud India keeltele omane hõngamata ja hõngatud teeniste opositsioon: ker 'tee', khär 'maja', tut 'sind', thud 'piim'. Ekk küll mustlaskel on sandhililine keel, püsivad käsitlusel olevad murdes sõski helilised meediad b, d, g helilistena ei puohlalisteta ka absoluutses sõnalõpus: bad (~gas) 'särik', jäg (~jäg) 'tuli', Samuti võib

lehilise \tilde{z} eineda absoluutseski sõnalõjus:
liz (~ liz) 'kui'.

Nasale tundeb mõre kalm: m, n ja ŋ. Neist on η kombinatoorne häälrik, einedes üksnes η või \tilde{k} $\tilde{\eta}$ es: nango 'paljas', mangel 'palub?', žiŋko 'kuni'.

Ahtushäälikud on järgmised: x, j, l, t, s, d, ŋ, z, f, v ja w. Afrikaate on murdes mitu: ts, dy, tš, dž ja tšk. Velaarne ahtushäälik \tilde{x} on õige taganen ning hästi intensiivselt artikuleeritud. Ka eesvokaalide es on ta ikka velaarne: xiido 'halb; huri'. Ahtushäälik j on töeline komonutega pole mitte poolvokaal, nagu sest i keel: jou 'tema' (masc.), kamja 'tahtis; meja' 'suri'. Ät ta on intensiivselt artikuleeritud, seda osutab muide töök et kousonandile järgneb jõr ena patel juhtudel muutunud dž-ks: rakiriza 'könelles' & rakirja. Mustlasmurde \tilde{l} on moodustusest ning akustiliselt muljelt võrdne sesti l-ga. v on tegelikult kombinatoorne häälrik, sest siib: löögi sattunud v on muutunud biletiaalzeeks velaariks w. Hõngated afrikaadi tšk ja hõngamata tš suhe on are: tšöröro 'vaevake', valne, tšöröro 'vargake'.

Palataliseeritud kousonandid t, d, t̄, l, ŋ, ŋ̄ ja palataliseeritud afrikaadid tš, dž̄ esinevad ainult vör- ja laenõnades või kombinaatorsest: rittigi 'öleti, öigesti', vainja 'süü', tšelain 'varikas', mislinidžä 'mõtles', tšebi 'on vaja, peab', tšiždi 'ahelad keed', džižbi, sadija 'minestas', žadžä 'aeg' jne.

Kõrvale jäettes palataliseeritud häälikuvariaan-did, mis ei ole fonoloogilised, saab läti must laste murdest järgmiste illevaate konsonantidest:

		Araaliid				
		Tenniroos	Velaarid	Palataalid	Sentaaalid	Labiaalid
<i>h</i>	<i>h</i>	Tennised	<u>k</u>		<u>t</u>	<u>r</u>
		Aspiraadid	<u>kh</u>		<u>th</u>	<u>rh</u>
		Miediad	<u>g</u>		<u>d</u>	<u>b</u>
			<u>ŋ</u>		<u>z</u>	<u>m</u>
		Hõngatud		<u>tsh</u>		
		Hõngamata		<u>t, t̪, d, d̪</u>		
Frikatiivid		<u>f</u>	<u>š, Š, ž</u>	<u>s, z</u>	<u>ʃ, ŧ, w</u>	
Lateralid			<u>l</u>			
Spiraalid		Wrandid			<u>z</u>	

Nagu vene mustlaste murdes, nõnda on läti mustlaste murdes dinaamilial röhk vahel eri. Röhk ei ole aga tugev, nõnda et keelega hajumata kõval on alguses raske kindlaks määrata, kus just on dinaamiline peartöök. Lause võib pealegi üksiksoja röhk vahetada kohata, kui sõna on eriti röhutatud. Nait. võidakse romengiro 'mustlaste' lauses nägu ro-mengire tše 'mustlaste pojad (s.o. mustlaste nõibe testlaste)' hääldeks peartöhuga erimesel silbil. Dinaamiline röhk on fonoloogiline. See tuleb kõige ilmekamalt nähtavale laenusõades, millede nominaatürid ja akusatürid võivad häälipuliselt ühida. Nõmetavatest atamanos 'juht, pealik', pē-

likos id., meita 'teenijätidruk' on akusatiivid
atamanos, pēlikos, meita. Seeja sūs on diinam-
miline rõhk ainsaks teguriks, mis eraldab
ükssteistest rõna erinevaid vorme.

Fleksioon.

Eesti läti mustlaste murre on lähedane Põhja-vene mustlaste murdele ka fleksiioni pooltest. Viimase murde kohta on olemas mitu head praktilist ja teaduslikku grammatilist ülevaadet. Mainitagu siinkohal vaid A. P. Barannikovi, Краткий грамма-
тика югуртского языка "Sergijevskij-Baran-
nikovi" sõnaraamatust "Узбекско-русский
алфавит" (Moskva 1938). Käesolevas ühenduses takatakese sūs ükones seda tästä mille, mille pooltest läti mustlaste murre on omapärase.

Murdes on kaks grammaticalist sign-meos- ja nais-
suga, mida osutavad ka vastavad artiklid ə ja ɛ. Läti mustlaste murdes on artikkeli aya kauduas. Mõnedel mustlaste kõnes ei esine teda üldse enam. Käesolevaid tekstides esineb mässoo artikkeli siiski juhtudel nagu ətšāvo 'poeg', ədād 'ida', ətšon 'kun', əkham 'päike', əzvonis 'kell', əblāw 'palm'. Mässoo artikkeli esineb vaid ühel juhul: ə dai 'ema'. Et varemisi on artikli tarvitamine alined ühiselt seda kontak mide huvitav nähtus, kuidas artikkeli on liitunud prepositioonide läppu, nõnda et tänapäeval on murdes tegelikult prepositiooni delgi grammiline sugu. Olen selle kohta mõningaid näid: andō fōras 'linnas', aya andē palatuni. Komõra

54 'tagunises tas', ko grai 'hobuse juurde', ke vo knitsa, 'aknakese juurde', po turulis tunel, pe tsē di 'ahelal', pa lō urden 'vankri taha', pire tikai, vo kna 'labi väikese akna' jne. Nähtust et artikkeli tütrib prepositiooniga, on vennititud ka poola ja rumee ma muistlaste murdes (Popp Serboianu, Les Tsiganes, lk. 210 jid; Kopernicki, Textes tsiganes I panim; Rozwadowski, Wörterbuch des Zigeunerdialektes von Zakopane, passim).

Kääneleid on kummaski soos kaheksa: nominatiiv, rokatiiv, genitiv, dativ, akusatiiiv, lokatiiv, ablatiiv, komitatiiv. Neist käänetest on rokatiiv enam-vähen rütmendatudne. Teda võib tarvitada põamiselt ühines inimese kohta kääivatest sõnadest. Rokatiivi tunnuseks on kas erilise tulisti, lõppkonsonandi järajätk või dühannilise rõhu siirdumine sõna algusesse: raja! 'kärra!', isand!! (-rai), mānušaja! 'nimene!' (-mānuš), krali! 'kuningas!' (-kralis), edgaris! 'Edgar!' (-edgaris), tshā vo! 'paez!' (-tshā vo.), libri! 'libu!' (-libri). Konsonantidega lõppewais ühesilbisistes inimestki tähistavas sõnis ei ole enamasti rokatiiv ja nominatiiv vahel vahet: no dā d! '(mu) isa!', (-dād).

Substantiivi dekklinatsioonis on vahet alavaid levisi ja elutri alevisi tähistavate sõnade vahel. Tärgnevi sellest lühike ülevaade.

Meessuga.

Ainsus.

nom. Gen.	<u>psial</u> 'wend' <u>psialeski</u>	<u>khūro</u> 'vars' <u>khūreski</u>	<u>kašt</u> 'puu' <u>kasteski</u>
--------------	---	--	--------------------------------------

Dat.	<u>pšaleske</u> ~ <u>pšales</u>	<u>khureker</u> ~ <u>khures</u>	<u>kästeske</u> ~ <u>kätes</u>
Akk.	<u>pšales</u>	<u>khures</u>	<u>käst</u>
Lok.	<u>pšaleste</u>	<u>khureste</u>	<u>käst</u>
Abl.	<u>pšalestir</u> ~ <u>pšalester</u>	<u>khurestir</u> ~ <u>khuster</u>	<u>kästestir</u> ~ <u>kätester</u>
Kom.	<u>pšalesa</u>	<u>khuresa</u>	<u>kästesa</u>

Mitmus.

Nom.	<u>pšala</u>	<u>khure</u>	<u>kästa</u>
Gen.	<u>pšale-ŋö</u>	<u>khure-ŋö</u>	<u>käste-ŋö</u>
Dat.	<u>pšale-ŋe</u> ~ <u>pšalen</u>	<u>khure-ŋe</u> ~ <u>khuren</u>	<u>käste-ŋe</u> ~ <u>käste-n</u>
Akk.	<u>pšalen</u>	<u>khuren</u>	<u>kästa</u>
Lok.	<u>pšale-nde</u>	<u>khurende</u>	<u>kästa</u>
Abl.	<u>pšalendir</u> ~ <u>pšalender</u>	<u>khurendir</u> ~ <u>khurender</u>	<u>käste-endir</u> ~ <u>käte-nder</u>
Kom.	<u>pšalentsa</u>	<u>khurentsa</u>	<u>käste-ntsä</u>

Naissugn.

Ainsus.

Nom.	<u>phen 'öle'</u>	<u>romni 'mustlaasnaine'</u>	<u>töhib 'heel'</u>
Gen.	<u>phenä-kö</u>	<u>romniä-kö</u>	<u>töhibä-kö</u>
Dat.	<u>phenäke</u> ~ <u>phenä</u>	<u>romniäke</u> ~ <u>romniä</u>	<u>töhibäke</u> ~ <u>töhibä</u>
Akk.	<u>phenä</u>	<u>romniä</u>	<u>töhib</u>
Lok.	<u>phenä-te</u>	<u>romniä-te</u>	<u>töhib</u>
Abl.	<u>phenästir</u> ~ <u>phenäter</u>	<u>romniästir</u> ~ <u>romniäter</u>	<u>töhibästir</u> ~ <u>töhibäter</u>
Kom.	<u>phenäsa</u>	<u>romniäsa</u>	<u>töhibäsa</u>

Mitmus.

Nom.	<u>phenia</u>	<u>romnia</u>	<u>tihiba</u>
Gen.	<u>phenengo</u>	<u>romne.ngo</u>	<u>tihibe.ngo</u>
Dat.	<u>phenierge</u> ~ <u>phenier</u>	<u>romnie.nge</u> ~ <u>romnie.n</u>	<u>tihibierge</u> ~ <u>tihiben</u>
Ak.	<u>phenier</u>	<u>romnie.n</u>	<u>tihiba</u>
Lik.	<u>phenende</u>	<u>romne.nde</u>	<u>tihiba</u>
Abb.	<u>phenendir</u> ~ <u>phenender</u>	<u>romnendir</u> ~ <u>romnender</u>	<u>tihibendir</u> ~ <u>tihibender</u>
Kom.	<u>phenentsa</u>	<u>romnientsa</u>	<u>tihibentsa</u> .

Aksatiivi suhtes on mustlaskoolle muijad kahe arvamisel. Teised peavad teda häändeks, teised taas adjektiiviks, nii et selle häände tunnus muutub see ja arvu järgi: päaleski khiro 'venna venn', päaleski romni 'venna naine', päaleske tħE 'venna lapsed', pälen.go grai 'vendade lobune', pälen.go romnia 'vendade noised' jne. Mustlaskooltes on siin umbes sama nähtus, nagu eesti või läti keeltes, kus genitiivil võib olla adjektiivi funktsioon (estri keel, sügiseilm, läti luterišu valoda 'läti keel', laeku darbs 'pöllutöö'). Mustlaskooltes on kõnesolevad konstruktsioonide üldkeeleteised. Allakirjutamu avates on läti mustlaste muides siin genitiivina esitatud vormid siiski kiirendavme, liiatigi, et vastevad adjektiivivormidel selles muides pikemate lõppudega: kīro, -qīro meessoost ja -kīri, -qīri naissosoost: dadeskīro khār 'isamaaja', romne.ngi tihiba 'mustlaskool'. Pikemate tunnustega on ka genitiividest tuletatuud

substatiivid: dromeskīro 'teekäija', mitm. drome.ŋgire - drom 'tree', parubnaskīro 'parseldja'; mit. parubnangire - paruben 'parseldus'. Samuti on pikema tunnusega see konstruktsioon, mis vastab testi abesiivile: -ka (isikuti on võidud kuulda ka pe-) + -kīro vä-gīro: beromnākīro 'naiseta', belort.ŋgīro 'rahuturahata'. -kīro, -gīro lõpulised adjektivid käänduvad kõikides käänstes nagu muudki adjektivid ja ajamased substatiivid nagu muudki substatiivid. - Datiiv on testi läti mustlaste mürdes kaheljiline. Tavaliste datiivide dādeske 'isole', phēnike 'õele', rōme.ŋge 'mustlastele' jne. kõval võib kuulda ka dādes, phēnia, rōmen, nõnda et datiiv ja sellest ümber langevad nõlte. Datiiv kakkulangemine akusatiiviga näib olevat arenemas läti mustlaste mürdeala põhjaosas. Õünapoolsel alal (Kuramaal) on eriline datiivitunnus täiesti üldine, nagu võib otsustada läti Rahvuskultuur Arkivis olevate mustlastekstide ja mustlaskeelsete väljaannete poljal.

Tseseisvalt ei ole nimistöö funktsiooniga oma dessööna deklinerev nagu nimistööna.

Meesnagu.

Nimnes.

Nom. phūro 'vana'

Gen. phūresko

Dat. phūreske ~ phūrcs

Akk. phūres

Naisnagu.

phūri

phūrakō

phūrake ~ phūra

phūra jne.

Mitmus.

Nom. phare

Gen. phare.ngo

Dat. phare.ngge ~ phare.n

Ak. pharen jne.

Nimisõnade ja omadussõnade muutumises on ainult vahel, et mitmuses omadussõnadel ei ole meessug ja naissoo deklinatsioonis mingisugust erinevust. Omadussõna dekklineerub mitmuses nagn meessug nimisõna. On olemas liiatigi rida riisuguseid omadussõnu, mis ainsusekski tunneval ükones meessugt kõne, nagn grūbo 'pakes' liikav. Hma naissoo tunnuseta omadussõnad on ikka laenõnu. Kui omadussõna on atributiivselt, jääb ta peale ainsase riimetava käänete järgi muutumatult ikka nn. oblikrakkiändesse. Ogn selle kohta näide:

Meessug.Naissug.

Ainsus.

Nom. tikno. pšal 'väike vend' terni phen 'noor õde'

Gen. tikne pšalesko

terne pheniako

Dat. tikne pšalesken.pšaler

terne pheniake ~ phenia

Ak. tikne pšales

terne phenia

Abl. tikne pšalestir

terne pheniatir jne.

Mitmus.

Nom. tikne pšala

terne phenia

Gen. tikne pšalengo

terne phenie.ngo

Dat. <u>tikne</u> <u>põalenge</u> - <u>põalen</u>	<u>terne</u> <u>phenegge</u> - <u>phenen</u>
Akk. <u>tikne</u> <u>põalen</u>	<u>terne</u> <u>phenen</u>
Abl. <u>tikne</u> <u>põalendir</u>	<u>terne</u> <u>phenendir</u> jne.

Omadussõna vörreldakse järgmiselt.

bāro 'suur', bārdir 'suurem', viz-bārdir 'kõige suurem';
šukar 'ilus' šukardir 'ilusam' viz-šukardir 'kõige ilusam'.

Ülalpool laensõnadest kõneldes on justas osutatud, et superlatiivi tunnus vis- põlvneb läti keelest. Kogn superlatiivi moodustamine on tegelikult lätipärane, sest läti keeles saadakse superlatiiv-sega, et komparatiivile lisataks vis-. On huvitav märkida, et nagu eesti rahvakeeles öeldakse laialda selt kõige suurem, kõige parem asendel kõik see suurem (häälldatud keikse sūrem), kõik see parem, nõnda võib eesti keele mõjul mustlasteeleksi kuulda viz-dō bārdir 'kõige suurem', viz-dō fide-dir-fededir 'kõige parem'. Mustlassõna dō = see, too.

Asesõnade deklinatsioonist pakub murdes kõige rohkem huvi isikuliste asesõnade deklinatsioon.

Atsingus.

Nom. <u>me</u> 'mina'	<u>tu</u> 'sina'	<u>jow</u> 'tema' (masc)	<u>jei</u> 'tema' (fem.)
Dat. <u>mäpper</u> - <u>man</u>	<u>tuke</u> - <u>tut</u>	<u>leskee</u> - <u>les</u>	<u>la-ke</u> - <u>la</u>
Akk. <u>man</u>	<u>tut</u>	<u>les</u>	<u>la</u>
Lok. <u>mande</u> - <u>man</u>	<u>tute</u>	<u>lestee</u>	<u>la-te</u>
Abl. <u>mandir</u> - <u>mander</u>	<u>tutir</u> - <u>tuter</u>	<u>lestir</u> - <u>lester</u>	<u>la-tir</u> - <u>la-ter</u>
Kom. <u>mantsa</u>	<u>tusa</u>	<u>lesa</u>	<u>la-sa</u>

Nimetus.

Nom.	<u>ame</u> 'meie'	<u>tume</u> 'teie'	<u>jone</u> 'nemad'
Dat.	<u>ame-nge</u> ~ <u>ame-n</u>	<u>tume-nge</u> ~ <u>tume-n</u>	<u>le-nge</u> ~ <u>len</u>
Akk.	<u>ame-n</u>	<u>tume-n</u>	<u>len</u>
Lok.	<u>ame-nde</u>	<u>tume-n-de</u>	<u>lende</u>
Abl.	<u>ame-n-dir</u> ~ <u>ame-n-der</u>	<u>tume-n-dir</u> ~ <u>tume-n-der</u>	<u>lend-dir</u> ~ <u>lend-der</u>
Kom.	<u>ame-n-tsa</u>	<u>tume-n-tsa</u>	<u>lent-sa</u> .

Nagu nähtub, käändub personaalpronoomen täige sarnaselt vene muistlaste murde personaalpronoomenile. Eesti läti muistlaste murdes näeb aga siangi, et da ùv vob ühte langeda akusatiiviga. Sarnaselt vene muistlaste murde pronoomenite deklinatsioonile on ka ~~muudis~~ läti muistlaste murde muude pronoomenite deklinatsioon. Erinev on mõnel mõral siiski pronoomeenite dava 'see' ja dora 'too, see' deklinatsioon. Võidakse dava ja dora täieliku deklinatsiooni ja piirvad üksteisis, kui osjaomised asesõnad on seelisvalt. Kui nad on aga atributiivelt mõne nimisõna kes, on neist tarvitusalal lihivarmistatud ja do, mis ei dekliniserve; do ron 'tav ehh' 'muistlane', do rones 'toda muistlast', do rona 'võrd muistlased'; da khiro 'see varss', ame-lisa da khires 'võtame selle varsa' jne. Asesõna da on üldiselt haruldusem. Teda aseneks tarvitatakse enastaste asesõna do 'too'. Asesõnade dava ja do deklinatsioon on ~~piirkondlikult~~ ~~muudis~~ muidu sarnaselt vene muistlaste omalle (Sergijevskij-Barannikov op. cit. 162).

Ninsus

Nom.	<u>dava</u> 'see'	<u>dava</u> 'oo'
Gen.	<u>daleskîro</u>	<u>doleskîro</u>
Dat.	<u>daleske</u> ~ <u>dales</u>	<u>doleske</u> ~ <u>doles</u>
Akk.	<u>dales</u>	<u>doles</u>
Dok.	<u>daleste</u>	<u>dolest</u>
Abl.	<u>dalestir</u> ~ <u>dalester</u>	<u>dolestir</u> ~ <u>dolest</u>
Kom.	<u>dalesa</u>	<u>dolesa</u>

Mitnus

Nom.	<u>dala</u> 'need'	<u>dala</u> 'noo'd'
Gen.	<u>dalengîro</u>	<u>dolengîro</u>
Dat.	<u>dalenge</u> ~ <u>dalen</u>	<u>dolenge</u> ~ <u>dolen</u>
Akk.	<u>dalen</u>	<u>dolen</u>
Dok.	<u>dalende</u>	<u>dolende</u>
Abl.	<u>dalendir</u> ~ <u>dalender</u>	<u>dolendir</u> ~ <u>dolender</u>
Kom.	<u>dalentsa</u>	<u>dolentsa</u>

Võrbist on tähelepanuv vesi olema-verbi visted milles erineb pikemaid ja lühemaid vorme. Tavaliselt on selle verbi konjugatsioon järgmine.

Olevik.

me sam 'olen'

ame. sam 'oleme'

tu san 'oled'

tume. san 'olete'

jow si 'on' (masc.)

jone. si 'olemad on'

jgi si 'on' (fem.)

Hätilikult on verb ja personalpronoomen ikka kõs fonetiliselt ühe sõnina, kus diinamiline pearõhk on verbil, nagu me.san, ame.sam jne.

Märk.

me somas 'olim'

ame. somas 'olemme'

tu sanas 'olid'

tume. sanas 'olite'

jow sis 'oli'

jone. sis 'olemad olid'

jgi , , ,

Kui kaesler verb on rõhutatud, asinevad pikemad vormid, mis algavad vikaaliga i-: isom, isan jne., nagu näiteks isan tu ja ke latšo! 'ole nõnda hea!' isan tume. ja ke latšo! 'ole nõnda head!' dai isom 'siin olen', kai tu isan? 'kus sa oled?' jow! me isom dai 'tule! - ma olen siin', isi jone. jeg. kert khetane, isis balis'ha te tš'havore 'abi on nad aasta kõs, oled emisel põrsad' jne.

gesprmu
gesprmu zay zay